

„მეხსიერების ისტორიიდან“ ესკიზების კოლექცია

უმაღლესი სახელოვნებო განათლების თითქმის საუკუნოვანი ისტორიის მქონე საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის როლი და მნიშვნელობა XX საუკუნის ქართული კულტურის ისტორიაში, მისი შინაარსისა და ღირებულებების განსაზღვრა-ჩამოყალიბებაში განსაკუთრებულია. სათეატრო ხელოვნების ხანგრძლივ ტრადიციაზე აღმოცენებული სასცენო ხელოვნების უმაღლესი სკოლა – სათეატრო ინსტიტუტი – თეატრალური ინსტიტუტი – დღეს უკვე თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტი – თამამად პასუხობს XXI საუკუნის გამოწვევებს.

საკუთარი მეხსიერების ისტორიად „შენახვა“ თეატრალურ ინსტიტუტში გასული საუკუნის შუა ხანებიდან დაიწყო. ჯერ „თეატრის ისტორიის კაბინეტის“¹ მოგვიანებით „ინტერნაციონალური მეგობრობის კაბინეტის“ (1970 წლიდან) მიერ შეგროვებული მასალების სახით. ასეთია: ფოტო, სახვითი და ბეჭდური კოლექციები, 1939/1940 სასწავლო წლიდან დღემდე დადგმული სპექტაკლების რეპერტუარები, აფიშები, ესკიზები, პროგრამები, ხელოვნების ცნობილ მოღვაწეთა პირადი არქივები. თეატრისა და კინოს ისტორიასთან დაკავშირებული ეს უაღრესად ფასეული კოლექციები დღეს უკვე უნივერსიტეტის მუზეუმშია დაცული და საგანგებო კვლევას საჭიროებს. ამჯერად ყურადღებას გავამახვილებთ ესკიზების კოლექციაზე, რომელიც 2020 წლამდე უცნობი იყო სპეციალისტებისა და ფართო საზოგადოებისათვის.²

საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თავდაპირველად როგორც „სასცენო ხელოვნების“ ინსტიტუტი, 1923 წელს, აკ. ფალავას მიერ შექმნილი დრამატული სტუდიის ბაზაზე დაარსდა. აკ. ფალავა იყო სათეატრო ინსტიტუტის პირველი რექტორიც, სამხატვრო ხელმძღვანელი კი - კ. მარჯანიშვილი. 1926 წელს ინსტიტუტმა შეწყვიტა არსებობა და 1939 წლის 1 სექტემბერს აკ. ხორავასა და აკ. ფალავას თაოსნობით კვლავ აღდგა. აკ. ხორავა გახდა აღდგენილი თეატრალური ინსტიტუტის რექტორი, აკ. ფალავა კი პრორექტორი. 1923 წლის მსგავსად, 1939 წელსაც, თეატრალურმა ინსტიტუტმა რუსთაველის ეროვნული თეატრის შენობაში დაიდო ბინა (რუსთაველის გამზ. #17). სწორედ ამ პერიოდიდან მოყოლებული, მუზეუმში თავმოყრილია ინსტიტუტში დადგმული სპექტაკლების ესკიზები. შედარებით სრულადაა წარმოდგენილი 1940-იანი, 1950-იანი და 1960-იანი წლების მასალები. მომდევნო პერიოდის ესკიზები მცირე რაოდენობისაა, 1990-იანი წლების კი - მხოლოდ რამდენიმე.

¹ მუზეუმში დაცულია ხელნაწერი აფიშა-განცხადება, რომელიც გვაუწყებს, რომ 1951 წლის 28 დეკემბერს მსახიობის ოსტატობის, რეჟისურისა და თეატრის ისტორიის კაბინეტის მიერ ეწყობა დისპუტი თეატრალური ინსტიტუტის IV კურსის პირველ სადიპლომო სპექტაკლზე „ხარატაანთ კერა“.

² მოხსენება მუზეუმში დაცული ესკიზების კოლექციაზე სათაურით „უცნობი კოლექციის შესახებ“ წარმოდგენილი იყო საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ხელოვნების მკვლევართა XIII საერთაშორისო კონფერენციაზე – ხელოვნება და თანამედროვეობა (02-03.07. 2020).

ესკიზების კოლექცია უკავშირდება თეატრალური ინსტიტუტის სასწავლო პროცესს და წარმოადგენს სამსახიობო და სარეჟისორო ფაკულტეტების საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლების მხატვრული გაფორმების ამსახველ ესკიზებს (ინსტიტუტში იდგმებოდა ერთი საკურსო სპექტაკლი III კურსზე და ორი სადიპლომო - IV კურსზე). გარდა ამისა, გვხვდება სხვადასხვა თეატრში (გრიბოედოვის სახ. თეატრი, მოზარდ მყურებელთა თეატრი, ბათუმის თეატრი და სხვ.) დადგმული სპექტაკლების დეკორაცი-ათა და კოსტიუმების ესკიზებიც (მაგ. სარეჟისორო ფაკულტეტის სტუდენტების მიერ ამ თეატრებში დადგმული სპექტაკლები).

აღსანიშნავია, რომ ესკიზების ნაწილს ახლავს ანოტაციები (ისინი თეატრის ისტორიის კაბინეტის პერიოდში უნდა იყოს შესრულებული). ესკიზები ბეჭედადამულია საინვენტარო ნომრებით (ნუმერაციის ამსახველი ინვენტარიზაციის დოკუმენტი ვერ მოვიძიეთ. შტამპზე მითითებულია: „რსს თეატრალური ინსტიტუტი, თ/ისტ. კაბინეტი“ (რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო თეატრალური ინსტიტუტი, თეატრის ისტორიის კაბინეტი). სამწუხაროდ, ხშირ შემთხვევაში შტამპი უშუალოდ ესკიზების ფერწერულ ზედაპირზეა დასმული.

კოლექციაში დაცული ნიმუშების ქრონოლოგია გასული საუკუნის 40-იანი წლებიდან იწყება და 250-ზე მეტ ესკიზს აერთიანებს. ისინი შესრულებულია XX საუკუნის თეატრალურ-დეკორატიულ მხატვრობაში გამორჩეული ხელწერის მქონე ხელოვანთა მიერ: ირინე შტენბერგი, დიმიტრი თავაძე, გივი ცერაძე, ბორის ლოკტინი, ფარნაოზ ლაპიაშვილი, ალექსანდრა თევზაძე, აივენგო ჭელიძე, თინათინ ჰეინე და სხვ. ეს სპექტაკლები დადგმულია აკაკი ხორავას, აკაკი ფალავას, აკაკი ვასაძის, დიმიტრი ალექსიძის, ლილი იოსელიანის, მიხეილ თუმანიშვილის, გიგა ლორთქიფანიძის და სხვა ცნობილი მსახიობებისა და რეჟისორების მიერ. ესკიზების ნაწილზე იკითხება მათი ავტორაფები და სამუშაო პროცესის ამსახველი წარწერები: „ვამტკიცებ“, „უნდა გადაკეთდეს“, „მისაღებია“ და სხვ. ზოგჯერ ახლავს თეატრის ისტორიის კაბინეტის თანამშრომელთა საინფორმაციო ხასიათის მინაწერები.

ესკიზებთან ერთად, მუზეუმში დაცულია ინსტიტუტში დადგმული სპექტაკლების რეპერტუარები შესაბამისი მონაცემებით (პრემიერის დღე, პიესის ავტორი, დამდგმელი რეჟისორი, მხატვარი, კომპოზიტორი და ა.შ). რეპერტუარის ერთი დოკუმენტი 1940-1959 წლებით თარიღდება, მასზე მითითებულია „თეატრალური ინსტიტუტის რეპერტუარი 1940 წლიდან დღემდე“. რეპერტუარში 126 სპექტაკლია შეტანილი. იწყება 1940 წლის 25 მაისს აკ. ვასაძის მიერ დადგმული სპექტაკლით „პავლე გრეკოვი“ და სრულდება კ. პატარიძის სპექტაკლით „მოხუცი“, რომლის პრემიერაც 1959 წლის 1 ივლისს შედგა. ამ დოკუმენტის გარდა, მუზეუმში ინახება „რუსთაველის სახელობის თბილისის სახელმწიფო თეატრალურ ინსტიტუტში დადგმული საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლების აღრიცხვის ჟურნალი 1939 წლიდან“, რომელიც 1968-1969 სასწავლო წლით სრულდება. აღნიშნული დოკუმენტები უმნიშვნელოვანესი წყაროა მუზეუმის კოლექციაში დაცული ესკიზების იდენტიფიცირებისთვის. რეპერტუარების მიხედვით, მემოალნიშნული მხატვრების გარდა, თეატრალურ ინსტიტუტში სპექტაკლებს აფორმებენ: ირ. გამრეკელი, ს. ვირსალაძე, გ. თოთიბაძე, გ. გუნია, თ. გოცაძე, ივ. ასკურავა და სხვ. თვალის ერთი გადავლევითაც კი ნათელია, რომ თეატრალური ინსტიტუტის სპექტაკლების გაფორმებაზე მუშაობდნენ მხატვრები, რომელთაც დიდი როლი ითამაშეს XX საუკუნის ქართული მხატვრობის, მათ შორის, თეატრალურ-დეკორატიული

მხატვრობის ისტორიაში.

ესკიზების ავტორებს შორის ფიგურირებენ მხატვრები, რომლებიც თეატრალურ ინსტიტუტში ათწლეულების განმავლობაში აფორმებენ საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლებს. ასე მაგალითად, 1940-იან წლებში შესრულებული ესკიზები რამდენიმე მხატვარს ეკუთვნის და ისინი მომდევნო პერიოდებშიც აგრძელებენ მუშაობას: დ. თავაძე (1940-1968), ა. თევზაძე (1940-1951), ბ. ლოკტინი (1944-1966), გ. ცერაძე (1957-1969). არიან მხატვრები, რომელთა სახელებსაც მხოლოდ ერთეული სპექტაკლის გაფორმება უკავშირდება: ი. გამრეკელი (1940), ს. ვირსალაძე (1945). გ. თოთბაძე (1951), ლ. ჭუბაბრია¹ (1942.), ი. ასკურავა² (1955), რ. სტურუა (1960), ე. დონცოვა³ (1964), თ. გოცაძე (1964), თ. სუმბათაშვილი (1964), გ. გუნია (1968), თ. სამსონაძე (1969), ფრ. გოცირიძე (1968).

1950-იანი წლებიდან თეატრალურ ინსტიტუტში სპექტაკლებს აფორმებენ ირ. შტენბერგი (1951-1968), ფ. ლაპიაშვილი (1951-1961). განსაკუთრებით ნაყოფიერია ამ პერიოდში გ. ცერაძის მოღვაწეობა. მას ათეულობით წარმოდგენა აქვს გაფორმებული. არაერთ სპექტაკლზე მუშაობს დ. თავაძე და ა. ჯემილიშვილი (1962-1965).⁴

1970-იანი წლების ესკიზებიდან კოლექციაში მხოლოდ ორიოდ ნიმუშია. 1980-იანი წლების ესკიზების იდენტიფიცირება ჯერჯერობით ვერ მოხერხდა. 1990-იანი წლების რამდენიმე სპექტაკლის (1994-1999) ესკიზი კი თ. ჰეინეს ეკუთვნის.

მუზეუმის ესკიზების კოლექციის შესწავლა მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ უმაღლესი სახელოვნებო განათლების ისტორიის, არამედ ამ მხატვრების შემოქმედების სრულფასოვნად გააზრება-წარმოჩენისთვისაც.

აღსანიშნავია, რომ ესკიზების ნაწილს ახლავს თეატრალური ინსტიტუტის რექტორის, ან/და დამდგმელი რექვისორის, ან/და მხატვრის ხელმოწერები, თარიღი. ზოგჯერ შეფასებითი ხასიათის მინაწერები, ზოგჯერ ყველაფერი ერთად და ზოგჯერ საერთოდ არაფერი. ამ ავტოგრაფებითა და მინაწერებით კოლექციის ფასეულობა კიდევ უფრო იზრდება. ერთი მხრივ, ჩვენს ხელთაა XX საუკუნის სხვადასხვა პერიოდში და სხვადასხვა მხატვრის მიერ შესრულებული თეატრალურ-დეკორატიული მხატვრობის ნიმუშები და, მეორე მხრივ, ამავე ნიმუშებზე შემორჩენილია ქართული სათეატრო ხელოვნების ცნობილ მოღვაწეთა (რექვისორები, მხატვრები, მსახიობები) ავტოგრაფები. ხშირად გვხვდება აკ. ხორავას დ. ალექსიძის, მ. კვესელავას, ლ. კიკნაძის, ი. თავაძის ხელმოწერები. ყველა მათგანი სხვადასხვა დროს თეატრალური ინსტიტუტის რექტორი იყო (1939-1973 წლებში), რაც ცხადყოფს საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლებზე მუშაობის მნიშვნელოვნებას.

მუზეუმის ესკიზების კოლექცია ქართული სცენოგრაფიის ისტორიის ერთგვარ ექსკურსსაც გვთავაზობს. მასში ცხადადაა ასახული XX საუკუნის ქართულ ხელოვნებაში მიმდინარე პროცესები, მხატვრული ტენდენციები. კერძოდ, „1930-1940-იანი წლების ქართულ სასცენო მხატვრობაში სულ უფრო იჩენს თავს ფერწერული დეკორაციებით

¹ მარჯანიშვილის თეატრის მთავარი მხატვარი.

² ი. ასკურავა 1940 წლიდან იყო მ. ფალიაშვილის სახელობის თბილისის ოპერისა და ბალეტის აკადემიური თეატრის მხატვარი.

³ ე. დონცოვა 1950 წლიდან იყო თბილისის ა. გრიბოედოვის სახელობის რუსული დრამატული თეატრის მხატვარი, ხოლო 1964 წლიდან - მთავარი მხატვარი.

⁴ ა. ჯემილიშვილს თეატრალურ ინსტიტუტში 1962-1965 წლებში გაფორმებული აქვს შვიდი სპექტაკლი. იგი მუშაობდა თბილისის სომხურ სახელმწიფო თეატრში, სომხურ მოზარდ მაყურებელთა თეატრში, სანკულტურის თეატრში.

გატაცება. ესაა პერიოდი, როდესაც მხატვრები, საბჭოთა იდეოლოგიური ზეწოლის გამო, უარს ამბობენ კონსტრუქტივიზმზე. ამიერიდან ის მოდერნისტულ-ფორმალისტურ მიმდინარეობად ცხადდება და საკმაოდ მკაცრად იდევნება. ესაა რეალიზმის პრინციპების განმტკიცების ხანა. თეატრში რეალიზმი ზოგჯერ ნატურალიზმშიც გადადიოდა, რაც, თავის მხრივ, თეატრალური ხელოვნების პირობითობის გაუთვალისწინებლობას იწვევდა, ზღუდავდა მას და გარკვეულ ჩარჩოში აქცევდა. ამიერიდან სასცენო სივრცე ორგანზომილებიანი დაზგური ფერწერის ნიმუშის პრინციპით იგება და სცენის კოლოფში „ჩასმული“ სურათის შთაბეჭდილებას ახდენს. სპექტაკლის გაფორმებაში დაწვრილებითი თხრობითობისკენ, დაკონკრეტებისკენ სწრაფვამ იმძლავრა, იმატა ყოფითმა ელემენტებმა, დეტალიზაციამ. მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ თეატრში იმხანად მომუშავე მკვეთრი ინდივიდუალურობით და შემოქმედებითი ხელწერით გამორჩეული მხატვრები ცდილობენ, თავი დააღწიონ „ზედმეტ ნატურალიზმს“ და შეინარჩუნონ ამ ხელოვნების სპეციფიკურობა, მისი სამეტყველო ენის პირობითობის ხარისხი, ისინი მაინც ვერ ასცდნენ დროით მოტანილ იდეოლოგიურ მოთხოვნებს. ამ პერიოდში თეატრში აგრძელებს მოღვაწეობას 1920-იანი წლების ბოლოდან მოსულ გამოჩენილ მხატვართა მთელი პლეადა: ე. ახვლედიანი, დ. კაკაბაძე, ლ. გუდიაშვილი, თ. აბაკელია, ს. ვირსალაძე, ს. ქობულაძე, ი. შარლემანი, მ. გოცირიძე, კ. სანაძე, ი. შტენბერგი, დ. თავაძე, ა. თევზაძე.¹ აღსანიშნავია, რომ 1940-იანი წლების სპექტაკლების დიდი ნაწილი თეატრალურ ინსტიტუტში სწორედ დ. თავაძემ და ა. თევზაძემ გააფორმეს.

კოლექციის უადრესი ნიმუშები დიმიტრი თავაძეს (1911-1990) ეკუთვნის. ეს არის 1940 წელს აკ. ვასაძის მიერ დადგმული სპექტაკლისთვის – ბ. ვოიტეხოვის, ლ. ლენჩის „პავლე გრეკოვი“ – შექმნილი ესკიზები (პრემიერა შედგა: 25/IV, 7/VI. 1940). ცხრავე დეკორაციის ესკიზია დ. თავაძის და აკ. ხორავას ავტოგრაფებით. მათში კარგად იკითხება მხატვრის ხელწერა. დ. თავაძის თავშეკავებული, სამეტყველო ენა სულ რამდენიმე ფერით ისაზღვრება (შავი, ნაცრისფერი, ვარდისფერი, წითლის აქცენტებით). ერთი შეხედვით ძუნწი კოლორიტი მკაცრად ორგანიზებული გარემოს შექმნას ემსახურება, დეტალებზე მხოლოდ მინიშნებებია. შემდგომი პერიოდის ესკიზებისგან განსხვავებით, ისინი მხოლოდ მკაფიო მახვილებს ქმნიან ერთდროულად კონკრეტული და პირობითობით გაჯერებული გარემოს წარმოსახენად. ზოგადად, ამ პერიოდში არსებული ტენდენციების მიუხედავად, რამდენიმე ესკიზში მაინც იჩენს თავს კონსტრუქტივიზმის ელემენტები. „სიმეტრიულ“ გარემოში ჩართული „ასიმეტრიული“ კონსტრუქციები, ორგანზომილებიანი სიბრტყიდან თავის დაღწევისა და დინამიკური, აქტიური სამოქმედო გარემოს შექმნას უწყობს ხელს. (სურ. 1).

რეპერტუარის რიგით მეორე სპექტაკლის – ა. ცაგარელის „რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“ (რეჟ. კ. პატარიძე) მხატვრული გაფორმება ეკუთვნის ირ. გამრეკელს. სწორედ მისი სახელია მითითებული სპექტაკლების აღრიცხვის ჟურნალში, თუმცა რეპერტუარის მეორე დოკუმენტში მხატვრის აღმნიშვნელი ველი ცარიელია და პრემიერის თარიღიც გადაშლილი. ვერ მივაკვლიეთ ამ სპექტაკლის ესკიზებსაც. წარმოდგენა ნამდვილად შედგა. მუზეუმის ფოტოკოლექციაში დაცულია სპექტაკლის ორ ათეულზე მეტი ფოტო.

¹ თუმანიშვილი ე., შოთა რუსთაველის სახელობის აკადემიური თეატრის მუზეუმში დაცული კოლექციის ზოგადი დახასიათებისათვის (XX ს-ის 20-40-იანი წლების ესკიზები), “ARS GEORGICA“, ელექტონული ჟურნალი, 2015.

ა. ცაგარელის „რაც გინახავს ველარ ნახავ“. კ. პატარიძის დადგმა. მხატვარი ირ. გამრეკელი. IV კურსის სადიპლომო სპექტაკლი. 1940.

ეს დოკუმენტური მასალა ცალკეულ სცენებთან ერთად მოქმედ გმირთა პორტრეტებსაც რომ მოიცავს, წარმოდგენას გვიქმნის სპექტაკლის მხატვრულ გაფორმებაზეც.

ირ. გამრეკელი 1923 წლიდან რუსთაველის თეატრის მთავარი მხატვარია. 1928 წლიდან ის ს. ახმეტელთან ერთად მუშაობს. თავისთავად ის ფაქტი, რომ ქართული სცენოგრაფიული ხელოვნების ერთ-ერთი ფუძემდებელი, ირ. გამრეკელი თეატრალური ინსტიტუტის აღდგენის საწყისებიდანვე მონაწილეობს სასწავლო სპექტაკლების გაფორმებაში – მრავლისმთქმელია. მეტად მისი სახელი რეპერტუარში აღარ გვხვდება (მხატვარი გარდაიცვალა 1943 წელს).

დ. თავაძე და ა. თევზაძე კი აქტიურად მონაწილეობენ ინსტიტუტის სასწავლო-შემოქმედებით ცხოვრებაში, მათ მიერ გაფორმებული არაერთი სპექტაკლის ესკიზი დაცული მუზეუმში.

აღდგენილი თეატრალური ინსტიტუტის პირველ სასწავლო წელს დადგმული მომდევნო, რიგით მესამე, სპექტაკლია ი. ჭავჭავაძის „მაჭანკალი“ (პრემიერა: 16/XII. 1940. რეჟ. აკ. ვასაძე). სურ. #2. მხატვარი ალექსანდრა თევზაძე (1896 -?). კოლექციაში სპექტაკლის შვიდი ესკიზია. სავარაუდოდ, მხატვარმა ესკიზების რამდენიმე ვარიანტი შექმნა. ნაწილზე მითითებულია – I, ნაწილზე კი II ვარიანტი. მუზეუმში, ასევე, ინახება ამავე სპექტაკლის აკვარელში შესრულებული ესკიზები (ხუთი ესკიზი). ისინი, მსგავსებასთან ერთად (კომპოზიცია, იდენტური დეტალები), განსხვავებულია ფერწერული ენით, სივრცის ორგანიზების პრინციპით, მხატვრული გადაწყვეტით, მეტი აქცენტით ეთნოგრაფიულ გარემოზე და, სტილისტური თვალსაზრისით, ახლოს დგანან ა. თევზაძის მიერ სპექტაკლებისთვის „დავა“, „ადვოკატთან“, „ნიჭიერნი და თაყვანისმცემელნი“ შესრულებულ ესკიზებთან (სურ. #3).

მიუხედავად იმისა, რომ სპექტაკლისთვის „მაჭანკალი“ შექმნილი ესკიზები ავტოგრაფების გარეშეა, ყველა მათგანი, სავარაუდოდ, ერთ მხატვარს უნდა ეკუთვნოდეს. „მაჭანკალი“ რეპერტუარის მიხედვით აღარ განხორციელებულა (1968-1969 სასწავლო წლის ჩათვლით). ეს გარემოება ამყარებს ჩვენს მოსაზრებას სპექტაკლისთვის ესკიზების სხვადასხვა ვარიანტისა და ერთი ავტორის შესახებ.

1946 წლით თარიღდება საკურსო სპექტაკლისთვის - ჯ. სინგის „გმირი“ - შესრულებული ესკიზი (პრემიერა - 7/IV. 1947. რეჟ. ს. ჭელიძე), მხატვარი დ. თავაძე. ესკიზის ქვედა სიბრტყეზე სხვადასხვა სახის წარწერაა. მათ შორისაა: თარიღი „3.X.46 წ.“, აკ. ხორავას ავტოგრაფი: „ვამტკიცებ, აკ. ხორავა“, „მხატ. დ.თავაძე 1946“, „მიღებულია ს. ჭელიძე“ და სხვ. ესკიზზე განსაკუთრებული დეტალიზაციითაა გამოსახული ინტერიერი, სცენის სიღრმეში დიაგონალურად შეჭრილი, ხის მძლავრ სვეტებზე დამყარებული, ძელური გადახურვის მქონე ნაგებობის ინტერიერი. წინა პლანზე ქვის კვადრებით ნაგებ მასიურ ბოძთან წამომართული და სასცენო სივრცეში სანახევროდ შემოჭრილი ფოთლოვანი ხის გამოსახულებით. ეს მართლაც მრავალრიცხოვანი ყოფითი ელემენტებით დატვირთული სივრცე უკვე თავისთავად ატარებს თხრობით ხასიათს (სურ. #4).

სპექტაკლის დამდგემლი რეჟისორი სერგო ჭელიძეა. იგი საქართველოს სხვადასხვა თეატრებში მოღვაწეობდა, 1944-1948 წლებში კი რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო თეატრშია. სწორედ ამ პერიოდშია დადგმული სპექტაკლიც. დ. თავაძე კი, რომელმაც 1930 წელს დაამთავრა თბილისის სამხატვრო აკადემია (ფერწერისა და გრაფიკის მიართულებით), იმ დროისათვის რუსთაველის თეატრის მხატვარია. 1948

წლიდან ამავე თეატრის მთავარი მხატვარი, 70-იანი წლებიდან სიცოცხლის ბოლომდე (1990) კი – დამდგმელი მხატვარი.

გასათვალისწინებელია, რომ თეატრალური ინსტიტუტის რექტორი აკ. ხორავა, ამავდროულად, რუსთაველის თეატრის ერთ-ერთი ხელმძღვანელია (1935 წლიდან. 1949-1955 წლებში – დირექტორი). თეატრალურ ინსტიტუტში კი არაერთ სპექტაკლზე მუშაობენ საქართველოს ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებული - რუსთაველის თეატრის რეჟისორები და მხატვრები. ზოგადად, რუსთაველის თეატრთან ინსტიტუტის სასწავლო პროცესის მჭიდრო კავშირს ჯერ კიდევ თეატრთან სტუდიების არსებობის დროს დაედო საფუძველი. ეს ტრადიცია საკმაოდ დიდხანს შენარჩუნდა თეატრალურ ინსტიტუტში.

მუზეუმში დაცული ესკიზების მიხედვით, ინსტიტუტში დ. თავაძეს გაფორმებული აქვს სპექტაკლები 1940-1968 წლებში. მათი რაოდენობა სამ ათეულს აღემატება. განსაკუთრებით ნაყოფიერია მისი მოღვაწეობა 50-იან წლებში. ასე მაგ.: 1950-1955 წლებში შექმნილი აქვს ესკიზები ორი ათეული სპექტაკლისთვის. კოლექციაში დაცულია მხატვრის მიერ 1950-იან წლებში შესრულებული ესკიზები სპექტაკლებისთვის: ა. ცაგარელის „ხანუმა“ (პრემიერა - 29,30/XII 1952. რეჟ.: აკ. ვასაძე, აკ. დვალიშვილი); მუზეუმში დეკორაციის ორი ესკიზია - I აქტისთვის და II და III აქტისთვის (სურ. #5). ესკიზებთან ერთად დაცულია სპექტაკლისადმი მიძღვნილი ხელნაწერი „კედლის გაზეთი“ (პოსტერი) წარმოდგენის ამსახველი ფოტოებით და მონაწილე სტუდენტთა სტატია-შთაბეჭდილებებით: „ავტ. ცაგარელი და მისი „ხანუმა“, „მეხვედრა აკოფასთან“, „ჩემი ხანუმა“, „ქაბატო“, „ჩემი გმირი“. მსგავსი პოსტერები მხოლოდ ერთ ეგზემპლარად იქმნებოდა და თავს უყრიდა კონკრეტული სპექტაკლის შესახებ სხვადასხვა ხასიათის ინფორმაციასა და მასალას. „ხანუმასადმი“ მიძღვნილ პოსტერზე ვკითხულობთ: „დღეს ჩვენი ინსტიტუტის სცენაზე იდგმება ცაგარელის კომედია „ხანუმა“, რომელსაც დრამატურგის რეპერტუარში თავისებური ადგილი უჭირავს. იგი მაყურებელთა შორის განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს... „ხანუმა“ დღემდე არ ჩამოსულა ქართული სცენიდან... „ხანუმა“ იქცა პირველი მხიარული ოპერის „ქეთო და კოტეს“ სიუჟეტად, რომელიც დღესაც დიდი წარმატებით იდგმება როგორც ქართულ, ისე რუსულ საოპერო სცენებზე. ხანუმას განუმეორებელი შემსრულებელი ნატო გაბუნია იყო, ხოლო ამ შესრულების საუკეთესო ტრადიციებს ქართულ საბჭოთა სცენაზე მხცოვანი მსახიობები აწ განსვენებულნი ელისაბედ ჩერქეზიშვილი და ნატალია ჯავახიშვილი აგრძელებდნენ“. სპექტაკლის, მისი ისტორიული მნიშვნელოვნების მოკლე ექსკურსის შემდეგ ასპარეზი სტუდენტ მსახიობებზე გადადის. ამით ხაზი ესმება ტრადიციის უწყვეტობას და ცოცხალ კავშირს ქართული თეატრის საუკეთესო სპექტაკლებსა და ცნობილ არტისტებთან, 1952 წელს სადიპლომო სპექტაკლზე ა. ცაგარელის „ხანუმა“ აკ. ვასაძისა და აკ. დვალიშვილის ხელმძღვანელობით უკვე მომავალი მსახიობები, ქართული თეატრის ახალი თაობა იწყებს მუშაობას (სურ. #6).

დ. თავაძემ თეატრალურ ინსტიტუტში გააფორმა სპექტაკლები: პ. კაკაბაძის „ყვარყვარე თუთაბერი“ (პრემიერა - 17,18/XII. 1953. რეჟ.: ო. გვირია, გ. სებისკვერიძე); უ. შექსპირის „მეთორმეტე ღამე“ (პრემიერა - 23. 24 /XII. 1955. რეჟ. დ. ალექსიძე); ჟან პოლ სარტრის „ლიზი მაკ'კეი“ (პრემიერა - 1,2/VII 1956. დადგმა: ლ. მირცხულავა, გ. ჟორდანიას, კ. ლლონდი, ნ. გაჭავა, რ. კაცია, თ. მესხი, ვ. რცხილაძე, ა. ნინუა, შ. გაწერელია, ნ. მჭედლიძე). ა. შირვანზადეს „პათოსნებისთვის“ (პრემიერა - 12-15 /IV. 1955.

რეჟ. ა. გამსახურდია). ა. ცაგარელის „ციმბირელი“ (პრემიერა – 2/VI. 1956. რეჟ. კ. პატარაძე). პიესა დაიდგა 1948 წელსაც. მხატვარი ამ შემთხვევაშიც დ. თავაძე იყო).

ეს ესკიზები დ. თავაძის მიერ თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებული სპექტაკლების მხოლოდ ნაწილია. ექვს ათეულ წელზე მეტი იმუშავა დ. თავაძემ (1911-1990) რუსთაველის თეატრში. იყო ერთ-ერთი წამყვანი მხატვარი. 150-ზე მეტი სპექტაკლი აქვს გაფორმებული სხვადასხვა თეატრში. მათ რიცხვში არ არის შესული თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებული წარმოდგენები. მხატვარი თანამშრომლობდა ქართული თეატრის თითქმის ყველა ცნობილ რეჟისორთან. „თავისი შემოქმედების დასაწყისში, დიმიტრი თავაძე, სათეატრო მხატვრობაში იმხანად დამკვიდრებული კონსტრუქტივისტული ხაზის გამზიარებელ-გამგრძობელად გვევლინება... შემდგომ პერიოდში მხატვარი, დროის მოთხოვნილებისამებრ, სულ უფრო „რეალისტური“ ფერწერული დეკორაციისკენ, გარემოს მეტი თხრობითობა-დაკონკრეტებისაკენ იხრება, სადაც სივრცის ილუმინირებული გადმოცემა ფერწერული ხერხების მეშვეობით მიიღწევა.“¹

გასული საუკუნის 50-იან წლებში დ. თავაძის მიერ თეატრალური ინსტიტუტის წარმოდგენებისთვის შესრულებული ესკიზები სტილისტური თვალსაზრისით მხატვრული ძიებების სხვადასხვა მიმართულებას ავლენენ. დეკორაციათა ესკიზები სპექტაკლებისთვის „ყვარყვარე თუთაბერი“, „პატიოსნებისთვის“, „ციმბირელი“, „გზა მშვიდობისა“ რეალისტური ტენდენციების გამომხატველია, სადაც ამავედროლად სულ უფრო აქტიურ როლს ასრულებს დეკორატიულობისკენ სწრაფვა (ინტერიერის დეკორირებული კედლები, ვიტრაჟები, ორნამენტებით შემკული მეწამულისფერი მძიმე ფარდები და სხვ.). მეტი დინამიზმი, და ფერწერულობა იკვეთება სპექტაკლებისთვის „ლიზი მაკ'კეი“, „მეთორმეტე ღამე“ შექმნილ ესკიზებში. ამას განაპირობებს ხედვის სხვადასხვა წერტილიდან აღქმულ-დანახული გარემო და არქიტექტურა, განსხვავებული მასშტაბი, ფორმისა და ხაზის დინამიკა. ზოგჯერ მსუყე, ლოკალური ტონები, ზოგჯერ ფერადი ფანქრით მინიშნების დონეზე მოცემული ფერები (სურ. #7).

„ლიზი მაკ'კეი“ სარეჟისორო ფაკულტეტის IV კურსის საკურსო სპექტაკლი იყო. ესკიზებთან ერთად ყურადღებას იქცევს ფანქრით შესრულებული ქალაქის ხედების ჩანახატები; ისინი დაზგური გრაფიკის დამოუკიდებელ ნიმუშებად გვევლინებიან. არატიპურია ა. შირვანზადეს „პატიოსნებისთვის“ შექმნილი ესკიზები, უკანა სიბრტყეზე დეკორაციის ამსახველი იმავე კომპოზიციის ფანქრით შესრულებული ვარიაციებით. მხოლოდ ფანქარშია გაკეთებული „სალამანკის გამოქვაბულის“ შემორჩენილი ერთადერთი ესკიზი, რომელიც საერთო გადაწყვეტით რამდენიმე წლით ადრე მხატვრის მიერ გაფორმებულ ჯ. სინგის „გმირის“ დეკორაციის ესკიზს მოგვაგონებს.

მუზეუმში დაცულ დ. თავაძის ესკიზებს შორის სამწახაროდ არ არის კოსტიუმების ესკიზები, ტიპაჟების ამსახველი ჩანახატები, რაც უფრო თვალსაჩინოს გახდიდა ამა თუ იმ წარმოდგენის მხატვრული გაფორმების ხასიათს, თავისებურებებს. „ამ მხრივ, დროის მსვლელობის კვალდაკვალ, უჩვეულო კანონზომიერება იჩენს თავს, რაც უფრო შორდება ესკიზის აღქმის მომენტი მისი სცენური სიცოცხლის პერიოდს, მით უფრო მატულობს ამ ნამუშევრის, როგორც დამოუკიდებელი დაზგური ნაწარმოების წაკითხვის შესაძლებლობა. დროითი დისტანცირება, ესკიზებს სანახაობის „მემბტანის“

¹ თუმანიშვილი ე., შოთა რუსთაველის სახელობის აკადემიური თეატრის მუზეუმში დაცული კოლექციის ზოგადი დახასიათებისათვის (XX ს-ის 20-40-იანი წლების ესკიზები), „ARS GEORGICA“, ელექტრონული ჟურნალი, 2015.

დატვირთვას ანიჭებს. წარსულის კუთვნილებად ქცეული დადგმების მხატვრობაზე მსჯელობისას, ძირითადად, სწორედ იმ დეტალებზე ვამახვილებთ ყურადღებას, რისი თქმის, ან წარმოდგენის საშუალებასაც ესა თუ ის ესკიზი იძლევა. აქ ჩანს სანახაობის საერთო ესთეტიკური ხაზი, ზოგადმხატვრული ტენდენციებისადმი მისი კუთვნილება, სახასიათო ტიპაჟები და სპექტაკლის ფერადოვნება. ხშირად შესაძლებელია დადგმის ერთიანი, მხატვრისეული კონცეფციის ამოკითხვაც.¹

1953 წელს დ. თავაძეს გაფორმებული აქვს სარეჟისორო ფაკულტეტის სტუდენტების მიერ დადგმული საკურსო სპექტაკლები: პ. კაკაბაძის „ყვარყვარე თუთაბერი“ (მეორე მოქმედება), მ. სერვანტესის „სალამანკის გამოქვაბული“ (პრემიერა - 16,18/XII. 1953. რეჟ. გ. გაჩეჩილაძე, გ. ქართველიშვილი), ა. ჩეხოვის „დიდ გზაზე“ (პრემიერა - 16,18 / XII. 1953. რეჟ. ვ. ფაჩულია, ო. გურგენიძე), ა. დე მიუსეს „სიყვარულით არ ხუმრობენ“ (პრემიერა - 17,19/XII. 1953. რეჟ. ნ. ხატისკაცი, თ. მაღალაშვილი). ამ სპექტაკლებიდან შემორჩენილია მხოლოდ „სალამანკის გამოქვაბულის“ და „ყვარყვარე თუთაბერის“ თითო ესკიზი. ამიტომ ფასეულ ინფორმაციას შეიცავს ამ სპექტაკლებთან დაკავშირებული ე.წ. „კედლის გაზეთები“, რომლებიც ზემოთ განხილული ამავე სახის ნიმუშების მსგავსად, ფოტოებს, მათგან განსხვავებით კი ნაბეჭდ სტატიებს შეიცავენ. ამ ფოტოებში კარგად აღიქმება სცენები დ. თავაძის ესკიზით განხორციელებული სპექტაკლიდან „ყვარყვარე თუთაბერი“. დანარჩენი წარმოდგენებიდან მონაწილეთა პორტრეტებია. მუზეუმში ორი „კედლის გაზეთია“, რომლებიც სარეჟისორო ფაკულტეტის საკურსო სპექტაკლებს ეძღვნება. ერთ-ერთ მათგანში ვკითხულობთ: „საკურსო სპექტაკლისათვის ჩვენს მიერ არჩეული იქნა პ. კაკაბაძის კლასიკური კომედია „ყვარყვარე თუთაბერი“. პიესიდან ავირჩიეთ მე-2 მოქმედება, რომელიც განსაკუთრებით გამოირჩევა დაძაბული მოქმედებით და სადაც ყვარყვარეს ხასიათი სრულად არის მოცემული... სპექტაკლზე მუშაობის დროს ჩვენ გავეცანით მისი შექმნის თავისებურებებს, ყველა მისი კომპონენტის მთლიანობაში ჩამოყალიბების პროცესს... ჩვენს სპექტაკლში დაკავებული მსახიობები თითქმის ყველანი პირველად გამოდიოდნენ სცენაზე... ამ სპექტაკლის განხორციელებით ჩვენთვის ბევრი რამე გახდა ნათელი მომავალი პროფესიული მუშაობისათვის“. სტატიის ავტორები თავად სპექტაკლის დამდგმელი სტუდენტი რეჟისორები არიან.

1954 წელს დ. თავაძემ გააფორმა კ. გოლდონის „ორი ბატონის მსახური“ (პრემიერა - 29/ XI - 2 / XII. რეჟ. დ. ალექსიძე. სამსახიობო ფაკულტეტის IV კურსის I სადიპლომო სპექტაკლი). ესკიზები არ შემორჩენილა, თუმცა მუზეუმში დაცულია ხელნაწერი აფიშა, რომელსაც დღეს უკვე საარქივო დოკუმენტის მნიშვნელობა აქვს. მასზე მითითებულია: „მხატვარი - დ. თავაძე / სტალინური პრემიის ლაურეატი, ხელოვნების დამსახ. მოღვაწე“. სტალინური პრემია იმ დროისათვის გამორჩეული ჯილდო იყო და მეცნიერებასა და ტექნიკაში, სამხედრო ცოდნაში, ლიტერატურასა და ხელოვნებაში შეტანილი განსაკუთრებული ღვაწლისა და დამსახურებისთვის ენიჭებოდათ (სურ. #8).

დიმიტრი თავაძესთან ერთად თეატრალურ ინსტიტუტში სპექტაკლებს აფორმებს მხატვარი ალექსანდრა თევზაძე. მისი მოღვაწეობა აქ 1940-1952 წლებს მოიცავს და აღდგენილი ინსტიტუტის საწყისებს უკავშირდება. ამ პერიოდში ა. თევზაძემ შვიდი სპექტაკლი გააფორმა. ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ 1940 წელს დადგმული ი. ჭავჭავაძის „მაჭანკალი“. ამავე წელსაა შესრულებული ესკიზები სპექტაკლისთვის ა. ოსტროვსკის

¹ ბელაშვილი თ., რუსთაველის თეატრის სცენოგრაფია 1950-2000, თბილისი, 2019, გვ.10.

„ნიჭიერნი და თაყვანისმცემელნი“ (პრემიერა - 11,18,25/XI. 1941. რეჟ. დ. ალექსიძე). მუზეუმში დაცულია სადიპლომო სპექტაკლისთვის შესრულებული სამი - დეკორაციის, ექვსი კი ტიპაჟებისა და კოსტიუმების ამსახველი ესკიზი. აღნიშნული ნიმუშები ათვალსაჩინოებს ა. თევზაძის ხელწერას და მოქმედ გმირთა სახასიათო სახეების შექმნის მისეულ ოსტატობას. ესკიზებზე მხატვარი არ არის მითითებული. ყველა მათგანს ახლავს აკ. ხორავასა და დ. ალექსიძის ხელმოწერები თარიღით: „18.II.1940. ჟ. ხორავა; დ. ალექსიძე 8.II.1940. ტფილისი“. ერთ-ერთი ესკიზის უკან წარწერაა (შესრულებულია მოგვიანებით) „ოსტროვსკი „ნიჭიერნი და თაყვანისმცემლები“, დ. ალექსიძე, დ.თავაძე. 18/XI - 40“. რეპერტუარის ორივე დოკუმენტში პრემიერის თარიღად 1941 წლის ნოემბერია მითითებული. ამ ორი განსხვავებული მონაცემის შედარება საშუალებას გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ აღნიშნული სპექტაკლი ერთ-ერთია განახლებული თეატრალური ინსტიტუტის პირველ სპექტაკლებს შორის. ყველა, ცხრავე, ესკიზს აკ. ხორავას ავტოგრაფის ქვეშ მისივე ხელით მიწერილი აქვს 1940 წლის 8 თებერვალი.

ა. თევზაძის მიერ ფანქრითა და აკვარელით შესრულებული ესკიზები დახვეწილი, მსუბუქი და მშვიდი გარემოს ამსახველია. კოსტიუმის ესკიზები კი ამავედროულად ტიპაჟების ხასიათის გამომხატველი ნიმუშევერებია. რიგ შემთხვევაში სახასიათო პორტრეტებით, ზოგჯერ მათ პლასტიკასა და პოზებზე აქცენტით. აღნიშნული ესკიზები სტილისტურად ახლოს დგას ა. თევზაძის მიერ ინსტიტუტშივე გაფორმებულ სპექტაკლებთან: „დავა“, „ადვოკატთან“ „მაჭანკალი“ (სურ. #9).

1941 წელს დაიდგა ვ. გუნიას „ადვოკატთან“ (IV კურსის სადიპლომო სპექტაკლი). მუზეუმში დაცული რვა ესკიზიდან მხოლოდ ერთია დეკორაციის, დანარჩენი პერსონაჟებს ასახავს. ძუნწი, მაგრამ გამომსახველი ხერხებით, მხატვარი მათ მკვეთრად გამოხატულ სახასიათო სახეებს ქმნის. ამა თუ იმ დამახასიათებელი პოზით, ჟესტით, მიმიკით, ზუსტად მიგნებული პლასტიკური ხაზით იუმორით გადმოსცემს მოქმედ გმირთა ტიპაჟებს და აქცენტს მათ კოსტიუმებზე აკეთებს. ა. თევზაძის მიერ სპექტაკლებისთვის „ნიჭიერნი და თაყვანისმცემელნი“ და „ადვოკატთან“ შესრულებული ესკიზები არა მხოლოდ ქრონოლოგიური და სტილისტური თვალსაზრისითაა მსგავსი, არამედ იდენტურია მხატვრული მიდგომის მხრივაც (სურ. #10).

„ადვოკატთან“ განახლებული ინსტიტუტის რიგით მეოთხე სპექტაკლია. რეპერტუარში მითითებულია: „პრემიერა 1941 14/IV. ავტორი ვ. გუნია, დამდგმელი კ. პატარაძე,“ მხატვრის ადგილას პასტით შევსებულია დ. თავაძე, რაც არ უნდა იყოს სწორი. აღნიშნული ესკიზები სტილისტურად ა. თევზაძის ხელწერას ავლენს. თევზაძე ასევე მითითებული ესკიზის უკანა სიბრტყეზე გაკეთებულ მინაწერშიც: „გუნია „ადვოკატთან“ კ. პატარაძე, ა. თევზაძე 14/IV-41“.

რეალისტურად გადმოცემულ გარემოსა და დეტალებზე აქცენტებით ხასიათდება აკ. ვასაძის მიერ დადგმული სპექტაკლისთვის - გ. ერისთავის „დავა“ შესრულებული ესკიზები (პრემიერა - 26/IV. 2/VI. 1941). ფაქიზი და ამავედროულად ჟღერადი კოლორით გამორჩეული ეს ნიმუშები ტიპურია ა. თევზაძის ხელწერისთვის. მუზეუმში დაცული სამი ესკიზიდან ორი ერთ სასურათე სიბრტყეზეა მოქცეული. შუაში წარწერით „მიღებულია“ ხორავას ავტოგრაფითა და თარიღით: „2/IV. 1941 წ.“ (სურ. #11).

სპექტაკლის დეკორაციათა ესკიზებში XIX საუკუნის ქართული სინამდვილის ამსახველი გარემო ერთდროულად შეიცავს კლასიკური და ეროვნული არქიტექტურის მოტივებს. ზომიერად გაჯერებული თხრობითი ელემენტებით, თავშეკავებული ჟღერადო-

ბის ფერადოვანი გამით, ეს ესკიზები 1940 წელს დადგმული სპექტაკლის „მაჭანკალი“ მხატვრულ გაფორმებას გვაგონებს.

ა. თევზაძის მიერ ამავე პერიოდშია გაფორმებული სპექტაკლები: გ. ერისთავის „ძუნწი“ (პრემიერა - 14/IV. 1941. დამდგმელი კ. პატარიძე), ა. წერეთლის „პატარა კახი“ (პრემიერა - 20,21,23/1. 1942. დამდგმელი კ. პატარიძე). ი. ტურგენევის „ერთი თვე სოფლად“ (პრემიერა - 20,23/1. 1952. დამდგმელი მ. თუმანიშვილი).

ა. თევზაძის ესკიზებს გამოარჩევს ერთი თავისებურება, აქ მნიშვნელოვანი ადგილი ეთმობა კოსტიუმებს, რაც არ არის შემთხვევითი და მხატვრის მუშაობის თავისებურებაზე მიგვანიშნებს. ა. თევზაძე 1930-იანი წლებიდან მუშაობდა რუსთაველის თეატრში, სადაც სხვა სცენოგრაფებთან (ს. ქობულაძე, ირ. გამრეკელი) ერთად აფორმებდა სპექტაკლებს, კონკრეტულად - კოსტიუმების ესკიზებს. თავის ავტობიოგრაფიაში მხატვარი ასეთად ასახელებს სპექტაკლებს: „ყაჩაღები“, „პლატონ კრეჩეტი“, „ალკასარი“, „გუშინდელნი“ და სხვ. რუსთაველის თეატრის გარდა, ა. თევზაძე სპექტაკლებს აფორმებდა კ. მარჯანიშვილის თეატრში, ბათუმის თეატრში. მუშაობდა წიგნის გრაფიკაში.

საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლების გაფორმების პარალელურად, ა. თევზაძე, თეატრალურ ინსტიტუტში კითხულობდა სალექციო კურსს „კოსტიუმის ისტორია“. ხელოვნების სასახლეში დაცულია მხატვრის ავტობიოგრაფია დათარიღებული 1967 წლის 7 ივლისით, რომელშიც იგი საგანგებოდ აღნიშნავს თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებულ სპექტაკლებს: ი. ჭავჭავაძის „მაჭანკალი“, ბ. ლავრენიევის „რღვევა“, გ. ერისთავის „ძუნწი“, ა. ოსტროვსკის „ნიჭიერნი და თაყვანისმცემელნი“, ი. ტურგენევის „ერთი თვე სოფლად“ და სხვ. ყველა ეს სპექტაკლი თეატრალური ინსტიტუტის რეპერტუარის ჟურნალში აღნუსხულია, გარდა ერთისა. ეს არის ლავრენიევის „რღვევა“, რომელზეც მხატვარი საერთოდ არ არის მითითებული. სპექტაკლის პრემიერა გამართულა 5,6/1. 1942. დამდგმელი აკ. ვასაძე. (მუზეუმის კოლექციაში დაცულ ერთადერთ ესკიზს კი უკან ბ. ლოკტინი აქვს მითითებული).

ზოგადად, ა. თევზაძის ბიოგრაფიის შესახებ ინფორმაცია ძალიან მწირია. მხატვარი დაიბადა თბილისში 1896 წელს. საშუალო სკოლა დაამთავრა ოქროს მედალზე 1915 წელს და ამავედროულად სწავლობდა სამხატვრო სკოლაში ნ. სკლიფასოვსკისა და ე. ფოგელთან. 1930 წელს დაამთავრა თბილისის სამხატვრო აკადემია, ე. ლანსერესა და ი. შარლემანის კლასი. მისი ესკიზების მხოლოდ ერთეული ნიმუშებია გამოქვეყნებული. ა. თევზაძის შემოქმედება უდავოდ იმსახურებს მკვლევართა მეტ ყურადღებას.

1940-იანი წლებიდან თეატრალურ ინსტიტუტში მოღვაწეობს მხატვარი ბორის ლოკტინი (1905-1980). მას უკავშირდება 1942-1952 წლებში შესრულებული ათამდე სპექტაკლის მხატვრული გაფორმება (რეპერტუარის მიხედვით მას 18 სპექტაკლზე უმუშავია). მუზეუმში ინახება ბ. ლოკტინის ესკიზები სპექტაკლებისთვის: ა. არბუზოვის, ა. გლადკოვის „უკვდავი“ (პრემიერა - 6/III. 1944. რეჟ. დ. ალექსიძე); ოთხი ესკიზი ოთხი აქტისთვისაა განკუთვნილი (სურ. #12). მხოლოდ მეოთხე აქტის ესკიზს ზედა სიბრტყეზე საკმაოდ ვრცელი და ინფორმატიული წარწერა აქვს სპექტაკლის შესახებ:

„ალ-რე არბუზოვი

ალ-რე გლადკოვი

რუსთაველის სახელ. სახ. თეატრალური ინსტიტუტი

„უკვდავი“

1944 წ. სადიპლომი სპექტაკლი. IV კურსი.

რეჟ. დ. ალექსიძე/ ხელ. დამ. მოღვ.
კომპოზიტორი ბეიერი
მხატვარი ლოკტინი
ასისტ. ვ. ადამიძე / რესპ. დამს. არტ.“

თხრობითი დეტალები, რეალისტურად გადაწყვეტილი ინტერიერი, პეიზაჟის ამ-სახველი პირობითი გარემო - ყველა ესკიზში მძიმე, მეწამულისფერი ფარდის მიღმა იშლება. ეს ესკიზები ბ. ლოკტინის ადრეული პერიოდის ნამუშევრებია. სიმსუბუქითა და ჟღერადი ფერადოვნებით გამოირჩევა მხატვრის მიერ 1946 წელს შესრულებული ესკიზები სპექტაკლისთვის მ. გორკის „უკანასკნელი“ (პრემიერა - 6,13,20/ I.1947. რეჟ. დ. ალექსიძე). მუზეუმში დაცულია სპექტაკლისთვის შექმნილი დეკორაციის ორი ესკიზი და ერთი პერსონაჟთა ჯგუფური გამოსახულებით. ეს მრავალფიგურიანი კომპოზიცია 12 ინდივიდუალური, მკაფიოდ გამოხატული ხასიათის მქონე ტიპაჟს აერთიანებს. დეტალურადაა დამუშავებული კოსტიუმები, აქცენტირებულია ფიგურათა სახასიათო პლასტიკა. მრავალრიცხოვანი ავტოგრაფები და რეზოლუციები ახლავს დეკორაციის ესკიზებსაც: „მხატვარი ლოკტინი“, „ესკიზი ჩემი აზრით მისაღებია დ. ალექსიძე“, „ამხ. ელიბ. ვამტკიცებ. ხარჯთაღრიცხვა წარმომიდგინეთ 8/X-სთვის. აკ. ხორავა“, „სასწავლო წელი. პირველი წარმოდგენა“); ერთი ესკიზი II და III, მეორე ესკიზი კი I და IV მოქმედებისთვისაა განკუთვნილი. აკვარელში შესრულებული დეკორაციათა ესკიზები მსუბუქი, ამავდროულად, ჟღერადი კოლორით გამოირჩევა. ისინი დამოუკიდებელი, დაზგური სურათების შთაბეჭდილებას ქმნიან (სურ. #13).

თეატრალურ ინსტიტუტში ბ. ლოკტინს გაფორმებული აქვს: პ. ბომარშეს „ფიგაროს ქორწინება“ (პრემიერა - 24/XI, 5/I. 1947. რეჟ. დ. ალექსიძე. სპექტაკლი განმეორებით დაიდგა 1951 წელს); ი. იალუნერის „სამო საბრუნავი“ (პრემიერა - 2/I 1950. რეჟ. ალ. მიქელაძე); კ. სიმონოვის „სხვისი ჩრდილი“ (პრემიერა - 9/I. 1950. რეჟ. აკ. ვასაძე); ა. ოსტროვსკის „უდანაშაულო დამნაშავე“ (პრემიერა - 22,29/IV. 1950. რეჟ. დ. ალექსიძე); ბ. ლავრენევის „ამერიკის ხმა“ (პრემიერა - 4, 5/V 1950. რეჟ. აკ. ფალავა). სურ. #14.

ბ. ლოკტინის (1905-1980) შემოქმედებითი მოღვაწეობა უმეტესწილად ა. გრიბოედოვის სახელობის თეატრს უკავშირდება. 1938 წლიდან იგი ამ თეატრის მხატვარ-დეკორატორია. თეატრალური ინსტიტუტის აღდგენისთანავე (1939) ბ. ლოკტინი ინსტიტუტში მხატვარ-დეკორატორად მუშაობს. მან აქ ათეულობით სპექტაკლი გააფორმა. მხატვარი ნაყოფიერად თანამშრომლობდა, ასევე, მოზარდმაცურებელთა რუსულ თეატრთან.

მუზეუმში დაცულია სპექტაკლისთვის პ. ბომარშეს „ფიგაროს ქორწინება“ შესრულებული ოთხი ესკიზი. ერთ სასურათე სიბრტყეზე ორ-ორი სცენაა განთავსებული. ოთხივე დეკორაციის ესკიზია და ინტერიერს ასახავს. ვერტიკალში ატყორცნილი თალები, XVII საუკუნის საფრანგეთის სასახლეთა სტილურ ხასიათზე მიანიშნებს, მსუბუქი, პლასტიკური ფორმები, ჰაეროვანი, გამჭვირვალე კოლორითი - 40-იანი წლების ქართული სცენოგრაფიის ერთ-ერთ შენაკადად შეიძლება განვიხილოთ. ესკიზების პირველ წყვილზე დ. ალექსიძის ავტოგრაფია (რუსულად). მარცხნივ, ვერტიკალურ სიბრტყეზე საინფორმაციო მინაწერით - „ბომარშე „ფიგაროს ქორწინება“, IV კურსის სადიპლომო სპექტაკლი, 1948 წ.“. ზურგის მხარეს კი ორი ანოტაციაა: 1. „ბომარშე „ფიგაროს ქორწინება“, დადგმა დ. ალექსიძის მხატ. ბ. ლოკტინი, 1947 წ.“. 2. „ფიგაროს ქორწინება“, დ. ალექსიძე, ბ. ლოკტინი, 24/X-47 განმეორებით 26/IV-51 წ.“. (სურ. #15).

სავარაუდოდ, 1951 წელს, განმეორებით, დადგმულ სპექტაკლს უნდა ასახავდეს ხელნაწერი „კედლის გაზეთი“ სათაურით „ბომარში, ფიგაროს ქორწინება“ სამსახიობო ფაკ-ის IV კურსის X ჯგუფის II სადიპლომო სპექტაკლი“ მთლიანად მიძღვნილი ამ სპექტაკლისადმი. იგი „ტრადიციული“ სახითაა გაფორმებული: ტექსტთან ერთად დაკრულია სამუშაო პროცესის ამსახველი ფოტო, ცენტრში ფიგაროს გრაფიკული პორტრეტით და სტუდენტების სტატიებთან ერთად, დ. ალექსიდის წერილით სამსახიობო ფაკულტეტის დამამთავრებელი კურსის სტუდენტების, თავად სპექტაკლის შესახებ. საარქივო ფოტოზე ასახული არიან: დიმიტრი ალექსიძე, რამაზ ჩხიკვაძე, გურამ სალარაძე და სხვ. გაზეთის ერთ-ერთი სტატია პირველკურსელ და მომავალში ქართული სცენის ერთ-ერთ გამორჩეულ არტისტს, ირ. უჩანეიშვილს ეკუთვნის. სამწუხაროდ, მხატვრის შესახებ არც ამ და არც სპექტაკლისთვის „უკანასკნელნი“ მომზადებულ პოსტერში ინფორმაცია არ გვხვდება (პირველი სტატიის ავტორი - სავარაუდოდ, რამაზ ჩხიკვაძეა, ფიგაროს გრაფიკული პორტრეტიც მას უნდა ასახავდეს). სურ. #16.

1949-1950 სასწავლო წელს განხორციელდა სპექტაკლი კ. სიმონოვის „სხვისი ჩრდილი“. დამდგმელი რეჟისორი აკ. ვასაძე, მხ. ბ. ლოკტინი. IV კურსის პირველი სადიპლომო სპექტაკლი. მუზეუმში სპექტაკლის ოთხი ესკიზია. ოთხივე დეკორაციის ქვედა სიბრტყეზე ფანქრითა და პასტით შესრულებული მინაწერებით, თარიღით და ავტოგრაფით (სავარაუდოდ, აკ. ვასაძის). ესენია: II აქტის, III სურათი; დეკორაცია პირველი და მეექვსე სურათისთვის; II, III და IV აქტებისთვის. ფანქრითა და აკვარელით შესრულებული ესკიზები ინტერიერებს ასახავს. ყოფითი გარემო, თავშეკავებული ფერადოვანი გამა, ორგანიზებული სივრცე აქცენტებით კონკრეტულ დეტალებზე - ქმნის იმ სამოქმედო არეალს, სადაც თამაშდება სცენური ისტორიები. იდენტური ხელწერით ხასიათდება ბ. ლოკტინის მიერ 1949-1950 წლებში შესრულებული ესკიზები სპექტაკლებისთვის „სამო საზრუნავი“ (დეკორაციის 4 ესკიზი), „ამერიკის ხმა“ (მუზეუმში დაცულია ექვსი ესკიზი, რომელთაგან ორი - მოქმედ გმირთა სახასიათო პორტრეტებია). დეკორაციის ესკიზებს ახლავს აკ. ფაღავას და დ. ალექსიდის ხელმოწერები თარიღით: „ვამტკიცებ აკ. ფაღავა 15.III.50“ (ესკიზების ქვედა მარჯვენა მონაკვეთში) და დ. ალექსიდის ხელმოწერა ესკიზების ზედა მარჯვენა კუთხეში. რეპერტუარის მიხედვით, ეს IV კურსის II სადიპლომო სპექტაკლია და იგი ითამაშეს 1950 წლის 4, 5 მაისს. ამავე თვის ბოლოს შედგა ა. ოსტროვსკის „უდანაშაულო დამნაშავეს“ პრემიერაც. დამდგმელი რეჟისორი დ. ალექსიძე, შემორჩენილია დეკორაციის ოთხი ესკიზი და თითოეული მათგანი ოთხ სხვადასხვა მოქმედებას ასახავს. ესკიზებზე დ. ალექსიდის ავტოგრაფებია (რუსულად) თარიღით 19, 21 /III და მინაწერებით „ვამტკიცებ“. ყველა ესკიზს ქვედა სიბრტყეზე აქვს წარწერა: „А. Островский. „без вины виноватые“. წინამორბედის მსგავსად, აღნიშნული წარმოდგენაც IV კურსის II სადიპლომო სპექტაკლი იყო.

ბ. ლოკტინის, ისევე როგორც დ. თავაძისა და ა. თევზაძის ამ პერიოდის ნამუშევრები, ნათლად ასახავენ XX საუკუნის 40-50-იანი წლების ხელოვნებაში გაჩენილ საზოგადო ტენდენციებს. „სახვით ხელოვნებაში და მათ შორის, სცენაზე - სინამდვილესთან მაქსიმალურად მიახლოებული გარემოს შექმნა დადგა დღის წესრიგში. ეს ტენდენცია ბევრად უფრო მძლავრი იყო 40-იან წლებში, თუმცა აქტუალობას 50-იანებშიც არ კარგავდა... თეატრალურმა ფეერიულობამ ადგილი დუნე ყოველდღიურობას დაუთმო და თეატრი უჩვეულო განწყობისმიერი პროზაულობით დაიტვირთა. სცენაზეც მონაცრის-

ფრო, მოყავისფრო ტონალობამ იმძლავრა“.¹

1950-იან წლებში, ბ. ლოკტინთან ერთად, თეატრალურ ინსტიტუტში სპექტაკლების გაფორმებაზე მუშაობენ ირ. შტენბერგი და ფ. ლაპიაშვილი. რაოდენობრივად, ყველაზე მეტი სპექტაკლი ამ პერიოდში გ. ცერაძეს აქვს გაფორმებული.

ფერმწერი, გრაფიკოსი, ილუსტრატორი, თეატრის მხატვარი ირინა შტენბერგი (1905-1985) შემოქმედებით ასპარეზზე 1920-იანი წლების მიწურულს გამოვიდა (მანამდე ის თბილისის სამხატვრო აკადემიაში სწავლობდა გ. გაბაშვილთან, ი. შარლემანთან, ვ. ფოგელთან, ე. ლანსერესთან). „ჯერ კიდევ სრულიად ახალგაზრდა მხატვრის ნამუშევრებში (1919-1924) გამოიკვეთა თანდაყოლილი ნიჭი, უცნაური ფანტაზია და ეროტიკულობა. მოდერნის სტილის ეროტიკულ-დეკადენტური ესთეტიკა განსაკუთრებით მომხიბვლელი აღმოჩნდა ახალგაზრდა შტენბერგისთვის... ადრეული ნამუშევრების სტილისტიკა მოდერნის სტილის გავლენაზე მიუთითებს“.²

1936 წლიდან ირ. შტენბერგის შემოქმედება მჭიდროდ უკავშირდება თეატრს. ის ერთ-ერთი ყველაზე პროდუქტიული მხატვარია, ასეულობით სპექტაკლი აქვს გაფორმებული საქართველოს სხვადასხვა ქალაქსა და თეატრში, ქვეყნის ფარგლებს გარეთ.

XX საუკუნის ქართული მხატვრობის ისტორია მჭიდროდაა გადაჯაჭვული ქართული თეატრის ისტორიასთან. ჯერ კიდევ XX საუკუნის 20-30-იანი წლებიდან მოყოლებული, თეატრთან აქტიურად თანამშრომლობენ მხატვრები, რომელთა ასპარეზიც მანამდე მხოლოდ დაბგური ფერწერით და გრაფიკით იფარგლებოდა (დ. კაკაბაძე, ლ. გულიაშვილი, ე. ახვლედიანი და სხვ.). ასე იყო ირ. შტენბერგის შემთხვევაშიც. მან შემოქმედებითი მოღვაწეობა დაბგურ მხატვრობაში დაიწყო.

თეატრის არჩევანი არ ყოფილა შემთხვევითი. აქ მეტი თავისუფლება იყო. ამ პერიოდში თეატრისადმი ინტერესი სულ უფრო მზარდია და მხატვრების დიდი ნაწილი აქტიურად ერთვება სათეატრო ცხოვრებაში. ამას თავისი მიზეზებიც ჰქონდა. „საბჭოთა იდეოლოგიური დიქტატი მხატვრებსაც მისწვდა. 1933 წელს „ლიტერატურულ საქართველოში“ შტენბერგი გააკრიტიკეს კოსმოპოლიტიზმისა და ბურჟუაზიული ნიშნების გამო და მოუწოდეს - სოციალისტური პროპაგანდისთვის მიესადაგებინა თავისი შემოქმედება. შტენბერგმა გამოსავალი მოძებნა და შექმნა სერია „საქართველოს ქალები“. ესეც კრიტიკის ობიექტი გახდა. 1936 წელს საქართველოსა და კავკასიის ბოლშევიზმისადმი მიძღვნილ გამოფენაზე სურათისთვის „სტალინი და კეცხოველი“ მაღალი შეფასება დაიმსახურა. გამოფენის შემდეგ მხატვარმა გაბ. „კომუნისტში“ აღიარებაც გამოაქვეყნა, რომ სტალინურ თემატიკაზე მუშაობის დროს გაიზარდა როგორც შემოქმედი და მადლობას უხდოდა ლავრენტი ბერიას. „იმ მხატვრების მსგავსად, რომელთა სტილიც სოციალისტური იდეოლოგიის ჩარჩოებში ვერ ჯდებოდა, ირინა შტენბერგმა ხსნა თეატრში იპოვა“.³

მხატვრის შემოქმედებისადმი ინტერესი ბოლო ათწლეულებს უკავშირდება. გამოიცა მონოგრაფია, ალბომი. მისი ნამუშევრები წარმოდგენილია ქართული სცენოგრაფიისადმი მიძღვნილ არაერთ კატალოგში. ამ ნაშრომებში დიდი ყურადღება ექცევა მხატვრის მოღვაწეობის სხვადასხვა ასპექტს, თუმცა აქცენტი თეატრის მხატვრობაზე კეთდება. ეს ბუნებრივია, ვინაიდან ირ. შტენბერგის შემოქმედება უმთავრესად სცე-

¹ ბელაშვილი თ., რუსთაველის თეატრის სცენოგრაფია 1950-2000, თბილისი, 2019, გვ.10.

² გედევანიშვილი, შტენბერგი, 2007, გვ. 18, 186.

³ კალანდია, შტენბერგი, 2020, გვ. 4-5.

ნოგრაფიას უკავშირდება. ათეულობით თეატრში გაფორმებულ ასეულობით სპექტაკლს შორის საგანგებოდ უნდა აღვნიშნოთ ჩვენი კვლევის საგანი - ი. შტენბერგის მიერ თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებული სპექტაკლები. გამოცემებში მათგან მხოლოდ რამდენიმე ფიგურირებს (რიგ შემთხვევაში არასწორი ფორმულირებითაც). უცნობია და არ გამოქვეყნებულა თავად ამ სპექტაკლებისთვის შექმნილი ესკიზები.

ხელოვნების სასახლეში ირ. შტენბერგის შესახებ დაცულ დოკუმენტებს შორისაა 1953 წლის 29 დეკემბრით დათარიღებული გრიბოედოვის თეატრის დირექტორის, დოდო ანთაძის გაცემული ირ. შტენბერგის დახასიათება. ორგვერდიან დოკუმენტში საუბარია მხატვრის ნაყოფიერ შემოქმედებით მოღვაწეობაზე, მისი ნამუშევრების რეალისტურ და გამომსახველობით ხასიათზე და ხაზგასმულია, რომ შტენბერგს ხშირად იწვევენ სხვადასხვა თეატრში, ასევე, თბილისის თეატრალურ ინსტიტუტში. სწორედ 1950-იანი წლების დასაწყისიდან უკავშირდება ი. შტენბერგის შემოქმედება თეატრალურ ინსტიტუტს. ამ დროისათვის ის უკვე შთამბეჭდავი გამოცდილების მქონე და საკმაოდ ცნობილი სცენოგრაფია. ათეულობით სპექტაკლი აქვს გაფორმებული საქართველოს სხვადასხვა თეატრში, მის ფარგლებს გარეთ. ის მუშაობს როგორც დრამატულ სპექტაკლებზე, ისე ოპერეტებზე, თანამშრომლობს სრულიად განსხვავებული ხელწერის რეჟისორებთან. ცვლილებას განიცდის თავად მხატვრის ხელწერაც. 30-იანი წლების ესკიზებში ხაზგასმული პლასტიკა (ხშირად უტრირებული) გმირის ხასიათის გამოვლენას ემსახურება, მასშტაბური არქიტექტურული სივრცეები რომანტიკული ელფერიტა და ჟღერადი კოლორიტიტაა გაჯერებული, დინამიზმით, თეატრალურობისა და ზეიმურობის განცდითაა აღსავსე. ყველგან მნიშვნელოვან როლს ასრულებს არქიტექტურა, მსახიობებისთვის შექმნილი გარემო. 40-იანი წლების ესკიზები აღსავსეა ექსპრესიით, მონასმის სითამამით, გმირთა ხაზგასმული პლასტიკით, მკაფიოდ გამოხატული ხასიათებით. 1950-იანი წლების დასაწყისიდან მეტი დეტალიზაცია შემოდის დეკორაციათა ესკიზებში, რაც უფრო თხრობითობისკენაა ორიენტირებული. კოსტიუმების ესკიზები კი კვლავინდებურად ინარჩუნებს ხაზის პლასტიკურობას, თავისუფლებას.

ირ. შტენბერგის შემოქმედებითი მოღვაწეობა ამ პერიოდში ძალიან მრავალფეროვანია. „1950-1955 წლებში ა. გრიბოედოვის რუსული დრამატული თეატრის გარდა, შტენბერგი სპექტაკლებს ქუთაისში, ბათუმში, გორში, ლენინაკანში, ერევანსა და ბაქოში აფორმებდა“.¹

ამ პერიოდს ემთხვევა მხატვრის თეატრალურ ინსტიტუტში მოსვლაც.

ინსტიტუტში დადგმული სპექტაკლების რეპერტუარის მიხედვით, ირ. შტენბერგს თეატრალურ ინსტიტუტში 15 სპექტაკლი აქვს გაფორმებული 1951 - 1968 წლებში. ესენია: „ლუტონინის ოჯახი“ და „პლატონ კრეჩეტი“ - 1951 წელს; „მაკარ დუბრავა“ -1953-1954 სასწავლო წელს (რეჟისორი აკ. ხორავა). 1955-1957 წლებში მხატვარი სარეჟისორო ფაკულტეტის სპექტაკლებზე მუშაობს. ამ პერიოდს ეკუთვნის: „მარჯვე ადგილები“, „დაკარგული ბარათი“, „ალექსი“, „მუნჯი ცოლი“, „ოინბაზი“, „ხვალ“, „სიბიფი და სიკვდილი“. 1961 წელს აქვს შტენბერგს გაფორმებული : „ერთი ღამის შეცდომები“ და „იმედის დაღუპვა.“; 1968 წელს - „ქორწინების დღე“ და „სიღვა“. ეს უკანასკნელი სამსახიობო ფაკულტეტის აფხაზურ და ავართა ჯგუფების საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლებია.

ირ. შტენბერგის მიერ გაფორმებული სპექტაკლებიდან მუზეუმში დაცულია ტ.

¹ გედევანიშვილი, შტენბერგი, 2007, გვ. 190.

და ი. პირივეების „ლუტონინის ოჯახი“ (პრემიერა - 12,14/IV. 1951) და ალ. კორნეიჩუკის „პლატონ კრეჩეტი“ (პრემიერა - 28, 30 /V. 1952) შესრულებული ესკიზები. ორივე სპექტაკლის დამდგმელია აკ. ხორავა. ესკიზებს ახლავს ირ. შტენბერგისა და აკ. ხორავას ავტოგრაფები. სპექტაკლისთვის „ლუტონინის ოჯახი“ მხატვარმა დეკორაციის ესკიზებთან ერთად, შექმნა მოქმედ გმირთა ტიპაჟებისა და კოსტიუმების ამსახველი 14 ჩანახატი. ოთხი მოქმედების ამსახველი დეკორაციის სამი ესკიზი (I და IV, II, III სურათებისთვის). ეს არის თხრობითი ხასიათის დეტალიზებულ ელემენტებზე აქცენტით შესრულებული ესკიზები. მათგან განსხვავებით ტიპაჟების ჩანახატები ფანქარშია გაკეთებული. გმირის საერთო ხასიათის მთავარი პლასტის წარმოსახენად მხატვარი რიგ შემთხვევაში ერთ სასურათე სიბრტყეზე ვარიაციებად ცდილობს მათ გამოსახვას. ერთი და იმავე პერსონაჟის ორი, ზოგჯერ სამი ვერსიით. თითქოს მხატვარი ზუსტი ხასიათის ძიებაშია. ჩანახატები კი ამ პროცესს გამოხატავს. რეალურად შტენბერგი პორტრეტებს ქმნის. თითოეულ ჩანახატს, მისი ავტოგრაფისა და თარიღის გარდა, ახლავს სპექტაკლის დასახელება და მოქმედ გმირთა სახელები. მინაწერები ესკიზებზე, როგორც ეს მხატვრისთვისაა დამახასიათებელი, მხოლოდ რუსულ ენაზეა შესრულებული (სურ. #17).

სპექტაკლისთვის „პლატონ კრეჩეტი“ შექმნილი დეკორაციის სამი ესკიზია მუზეუმში, კრეჩეტთან, ბერესტთან და საავადმყოფოში - სამი სამოქმედო სივრცე თავშეკავებული ფერადოვანი გამითაა გადმოცემული. მოწესრიგებული, მშვიდი ატმოსფერო სპექტაკლის საერთო ხასიათს შეესაბამება. სამივე ესკიზში ორგანზომილებიანი სივრცე ირიბად შეჭრილი კედლების ტეხილი სიბრტყეებით ირღვევა, მათ მიღმა „განვითარებული“ სივრცისა და წინ, სასცენო მოედანზე ზომიერი აქცენტით (სურ. #18).

ორივე სპექტაკლის ესკიზები ერთ სტილისტურ მიდგომას ავლენს - ყოფითად მოაზრებულ-გადმოცემული გარემოს შექმნა, კონკრეტული დეტალებით. აქ აღარ იკითხება შტენბერგის სათეატრო მხატვრობისთვის ესოდენ დამახასიათებელი ექსპრესია, ფერწერულობა, ზეიმურობა.

სპექტაკლებისთვის „ლუტონინის ოჯახი“ და „პაულ კრეჩეტი“ შექმნილი ესკიზები ერთ რიგში დგას 1950-იანი წლების დასაწყისში გაფორმებულ სპექტაკლებთან „რევიზორი“ (1952), „ხვალინდელი დღე ჩვენი იქნება“ (1953), სადაც თვალშისაცემია მსგავსი დეტალიზაცია, თხრობითობა, თუმცა კოსტიუმების ესკიზებში ნარჩუნდება ხანისა და ფორმის ხაზგასმული პლასტიკა.

რუსთაველის თეატრში შტენბერგის მიერ გაფორმებული ორი სპექტაკლიდან ერთ-ერთია სწორედ „პლატონ კრეჩეტი“ (1951), რეჟისორი აქაც აკ. ხორავა იყო.¹ ამდენად, რუსთაველის თეატრსა და თეატრალურ ინსტიტუტში ერთდროულად მიმდინარეობდა მუშაობა ერთსა და იმავე სპექტაკლზე, ერთსა და იმავე რეჟისორთან. რუსთაველის თეატრის სპექტაკლის ესკიზები ჩვენთვის უცნობია, თუმცა სავარაუდოა, რომ ორივე სპექტაკლის მხატვრული გადაწყვეტა მსგავსი იქნებოდა.

მომდევნო, 1953-1954 სასწავლო წელს მხატვარმა გააფორმა „მაკარ დუბრავა“ (პრემიერა - 31/V, 1-2/VI. 1954. რეჟისორი აკ. ხორავა). ეს იყო სამსახიობო ფაკულტეტის IV კურსის II სადიპლომო სპექტაკლი. მუზეუმში დაცულია ხელნაწერი „კედლის გაზეთი“ სპექტაკლის ამსახველი ფოტოებით. როგორც ჩანს, ეს თეატრალური ინსტი-

¹ რუსთაველის თეატრში შტენბერგის მიერ გაფორმებული მეორე სპექტაკლია: „ვასა ჟელეზნოვა“, რეჟ. დ. ალექსიძე (1955).

ტუტის ერთგვარი ტრადიცია იყო: საკურსო თუ სადიპლომო სპექტაკლებზე ჯგუფისა და მათი ხელმძღვანელის მიერ იწერებოდა სტატიები მოგონებების, მსჯელობის, მოსაზრებებისა და შეფასებების სახით სპექტაკლის შესახებ. სპექტაკლისადმი „მაკარ დუბრავა“ მიძღვლილ ეს დოკუმენტი შეიცავს ირ. უჩანეიშვილის (მაკარი), ო. მეღვინეთუხუცესის (კონდრატ ტოპოლია), გ. მდინარაძის (ორლოვი), მ. ზალდასტანიშვილის (ოლია) და სხვათა წერილებს. „ბევრი რეპეტიციის კმაყოფილი ვარ, მაგრამ თუ რამე ისე არ არის, როგორც საჭიროა, უფრო სწორად როგორც მინდოდა – ეს ისევე ჩემი ბრალია. ვერც იმას დავაბრალებ, რომ რეპეტიციების დიდ რაოდენობას ახალგაზრდა რეჟისორი ა. გამსახურდია ატარებდა. პირიქით, ძალიან დიდი მადლობელი ვარ მისი, ჩემდამი ფაქიზი დამოკიდებულებისთვის. ხშირად სრულიად არასაჭირო „ახალს“ მოვიტანდი რეპეტიციაზე, ის კი ყოველთვის ცდილობდა მივეხვედრებინე, რომ სწორი არ ვიყავი. არასოდეს დროის მოგების, ან სხვა რაიმე მიზნით უხეშად არ უარუყვია ჩემი „ჩანაფიქრი“. განსაკუთრებით დამამახსოვრდა მესამე სურათზე მუშაობის პროცესი... პროფესორ აკ. ხორავას შესახებ ჩემი აზრის გამოთქმა ზედმეტად მიმანჩია. საზოგადოებამ იცის თუ რა ღვაწლი მიუძღვის მას ახალგაზრდა კადრების აღზრდის საქმეში. მოკლედ ვიტყვი, ჩვენი პედაგოგებისადმი დიდი მადლიერების გრძნობით ვარ გამსჭვალული“, – წერს მომავალში ცნობილი არტისტი, იმ დროისათვის სტუდენტი ოთარ მეღვინეთუხუცესი. სპექტაკლი „მაკარ დუბრავა“ შტენბერგმა გრიბოედოვის თეატრშიც გააფორმა (1952 წ.).

1955-1957 წლებში ირ. შტენბერგი სარეჟისორო ფაკულტეტის სპექტაკლებზე მუშაობს. ამ პერიოდს ეკუთვნის: ა. ოსტროვსკის „მარჯვე ადგილზე“ (პრემიერა – 12,13 / XII. 1955. დამდგმელი კ. პატარიძე. სარეჟისორო ფაკულტეტის V კურსის საკურსო სპექტაკლი), კარაჯალეს „დაკარგული ბარათი“ (პრემიერა – 27/IV, 5/V. 1956. დამდგმელი ელ. იოსელიანი. სარეჟისორო ფაკულტეტის IV კურსის საკურსო სპექტაკლი. სპექტაკლების აღრიცხვის ჟურნალში მითითებულია, რომ „კათედრამ განიხილა და საჯაროდ არ წასულა“), ა. ოსტროვსკის „ტყე“ (პრემიერა – 1,2,3,4/ VI. 1957. დამდგმელი ა. გამსახურდია. სამსახიობო ფაკულტეტის საკურსო სპექტაკლი).

1957 წელს ირ. შტენბერგმა სარეჟისორო ფაკულტეტის V კურსის რამდენიმე საკურსო სპექტაკლი გააფორმა. ამ წარმოდგენების დამდგმელები თავად სარეჟისორო ფაკულტეტის სტუდენტები იყვნენ. ა. ჩეხოვის „ალქაჟი“ (პრემიერა – 5.6.7/ I. 1957. დამდგმელი ნ. გაჩავა), ა. ცაგარელის „ოინბაზი“ (პრემიერა – 27/ I. 1957. დამდგმელი – ვ. რცხილაძე), ა. ფრანსის „მუნჯი ცოლი“ (პრემიერა – 5,6,7/ I. 1957. დამდგმელი ნ. მჭედლიძე, გ. ჟორდანია. სარეჟისორო ფაკულტეტის V კურსის საკურსო სპექტაკლი), „ხვალ“ (პრემიერა – 2,3 / III. 1957. დამდგმელი თ. ნინუა), „სიზიფი და სიკვდილი“ (პრემიერა – 2,3 / III. 1957. დამდგმელი შ. გაწერელია). სწორედ 1957 წელს მოსკოვში ირ. შტენბერგის მეორე პერსონალური გამოფენა გაიმართა. მას დიდი წარმატება ხვდა წილად.

1960-იან წლებში მხატვარი აბსოლუტურად ცვლის მიდგომას, გამომსახველობით საშუალებებს, ხელწერას. 1963 წელს ირ. შტენბერგმა თეატრალურ ინსტიტუტში გააფორმა: ო. გოლდსმიტის „ერთი ღამის შეცდომები“ (პრემიერა – 22,23,24 / VI. 1963. დამდგმელი – აკ. ხორავა. სპექტაკლის რეჟისორი კ. სურმავა) და ი. ჰეიერმანსის „იმედის დაღუპვა“ (პრემიერა – 16,18/ IV. 1963. დამდგმელი დ. ალექსიძე); 1968 წელს – ვ. როზოვის „ქორწინების დღე“ (პრემიერა – 23/ I. 1968. დამდგმელი ა. თავზარაშვილი) და ი.

კალმანის „სილვა“¹ (პრემიერა - 18/IV. 1968. დამდგმელი - ე. გედევანიშვილი). ეს ორი სპექტაკლი სამსახიობო ფაკულტეტის აფხაზურ და ავართა ჯგუფების საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლები იყო. სხვადასხვა ხალხთა თეატრებისთვის კადრების მომზადება თეატრალურ ინსტიტუტში ათწლეულების ტრადიციას ითვლის.

ირ. შტენბერგის შემოქმედების მკვლევარი ნ. გედევანიშვილი სადისერტაციო ნაშრომში „ირინა შტენბერგის შემოქმედება“ სხვადასხვა თეატრში გაფორმებულ სპექტაკლებთან ერთად, მხატვრის მიერ თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებული სპექტაკლების არასრულ ჩამონათვალს აკეთებს, მხოლოდ თეატრალური ინსტიტუტის ნაცვლად მითითებულია „თბილისის შ. რუსთაველის სახელობის თეატრალური სტუდია“. მკვლევარი შტენბერგის მიერ გაფორმებული 15 სპექტაკლიდან უთითებს რვას. ესენია: „პლატონ კრეჩეტი“ (1952), „მაკარ დუბრავა“ (1954), „მარჯვე ადგილზე“ (1955), „დაკარგული წერილი“ (1956), „შეცდომების ღამე“ (1963), „იმედის გაცრუება“ (1963), „სილვა“ (1968), „ქორწინების დღეს“ (1968).

ირ. შტენბერგისადმი მიძღვნილ ალბომში მხატვრის მიერ თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებული სპექტაკლებიდან მოყვანილია მხოლოდ ოთხი წარმოდგენა: „ლუტონინის ოჯახი“ (1951), „პლატონ კრეჩეტი“ (1952), „მაკარ დუბრავა“ (1954), „ქორწილის დღეს“ (1968).²

უცნობია ირ. შტენბერგის მიერ 1968 წლის შემდეგ თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებული სპექტაკლები. რეალურად, ეს მხატვრის შემოქმედების ბოლო პერიოდია. 1968 წლის შემდეგ მან მხოლოდ რამდენიმე სპექტაკლი გააფორმა 1971 და 1972 წლებში, რითაც დასრულდა ირ. შტენბერგის 36-წლიანი უაღრესად საინტერესო, რთული და მრავალფეროვანი მოღვაწეობა თეატრში.

ირ. შტენბერგის ნამუშევრები დაცულია საქართველოს მუზეუმებში, ჩვენი ქვეყნისა და უცხოეთის კერძო კოლექციებში. ამიერიდან მათ რიცხვს უერთდება საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის მუზეუმიც.

1950-იანი წლებიდან თეატრალურ ინსტიტუტში სპექტაკლებს აფორმებს ფარნაოზ ლაპიაშვილი (1917-1994). ამ დროისათვის ის უკვე მრავალმხრივი და ფართო დიპლომატიის მხატვარია. მუშაობს დრამატულ, საოპერო თეატრებში. აფორმებს საბალეტო სპექტაკლებს, კინოფილმებს („ქეთო და კოტე“ (1948), „მაგდანას ლურჯა“ (1955), „ცისკარა“ (1955), „რაც გინახავს ველარ ნახავ“ (1965) და სხვ.).

ფ. ლაპიაშვილმა თბილისის სამხატვრო აკადემია 1941 წელს დაამთავრა. მისი პედაგოგები იყვნენ ალ. ციმაკურიძე, ვ. სიდამონ-ერისთავი, დ. კაკაბაძე და ს. ქობულაძე. თეატრში მუშაობა ჯერ კიდევ სტუდენტობის დროს, 1940 წელს დაიწყო. მისი პირველი სპექტაკლი იყო ვ. შალიკაშვილის „უნიადგონი“, რომელიც იოსებ სუბათაშვილთან ერთად გორის თეატრში გააფორმა. 1943-1945 წლებში მხატვარი სპექტაკლებს აფორმებს მარჯანიშვილის თეატრში, 1946-1968 წლებში ფ. ლაპიაშვილი რუსთაველის თეატრის დამდგმელი მხატვარია. პარალელურად მუშაობს თეატრალური ინსტიტუტის სტუდენტურ სპექტაკლებზეც.

თეატრალურ ინსტიტუტის რეპერტუარის მიხედვით, ფ. ლაპიაშვილს 1952-1961 წლებში რვა სპექტაკლი აქვს გაფორმებული. მათგან კოლექციაში დაცულია 1952-1955

¹ 1942 წელს ოპერეტისთვის „სილვა“ ირ. შტენბერგს შესრულებული აქვს დეკორაციის (4) და კოსტიუმების (4) ესკიზები (დაცულია ხელოვნების სასახლეში).

² კალანდია, შტენბერგი, 2020, გვ. 196-199.

წლებში დადგმული სპექტაკლების ესკიზები (სურ. #19, 20). კერძოდ:

- ა. აფინოგენოვის „მაშენკა“ (პრემიერა - 10, 12/VI. 1952. რეჟ. ა. დვალიშვილი). დეკორაციის სამი ესკიზიდან ერთი ფანქრითაა შესრულებული, რაც ფ. ლაპიაშვილის ერთგვარ მახასიათებლადაც შეიძლება მივიჩნიოთ. ფანქრითაა შექმნილი ესკიზები სპექტაკლებისთვის მ. გორკის „უკანასკნელი“ (პრემიერა - 30,31/ V.1953. რეჟ. დ. ალექსიძე. სამსახიობო ფაკულტეტის III კურსის საკურსო სპექტაკლი).
- ვ. გაბესკირიას „გაზაფხულის დილა“ (პრემიერა - 31/XII. 1954 - 3/I. 1955. რეჟ. აკ. ვასაძე). ფანქარში შესრულებულ ესკიზებთან ერთად მუზეუმში ინახება ამავე ესკიზებით განსაზღვრული ინტერიერისა და სასცენო ინვენტარის დამზადებისთვის განკუთვნილი გათვლებიც.
- ა. ოსტროვსკის „გვიანი სიყვარული“ (პრემიერა - 14,15/ I. 1955. დამდგემელი ა. თავზარაშვილი). მხატვრისეული გადაწყვეტა ამ ესკიზებში (1950-იანი წლები) მოკლებულია სცენურ პირობითობას. დაკონკრეტებული, დეტალიზებული გარემო მაყურებელს თხრობისა და რეალური სივრცის განცდას უჩენს. ფერში შესრულებულ ესკიზებში კი დინამიკურ მონასმთან შეჯერებული დეკორატიულობისკენ სწრაფვის ტენდენცია იჩენს თავს.

მუზეუმში დაცულია სპექტაკლის „გვიანი სიყვარული“ ხელნაწერი აფიშა. მსგავსი სულ რამდენიმე ნიმუშია შემორჩენილი და ხელნაწერ პოსტერებთან ერთად აფიშების კოლექციის გამორჩეულ და ძალზე საინტერესო ნიმუშებს წარმოადგენენ. მათ შორისაა: სპექტაკლისთვის „უკანასკნელი“ მიძღვნილი ხელნაწერი და მხატვრულად გაფორმებული კედლის გაზეთი სპექტაკლის ამსახველი ფოტომასალით და მონაწილე სტუდენტების სტატია-შთაბეჭდილებებით (სურ. #21). დღევანდელი გადასახედიდან ეს „პოსტერი“ კიდევ ერთი საინტერესო საარქივო დოკუმენტია სპექტაკლის და, ზოგადად, იმდროინდელი სასწავლო პროცესის საილუსტრაციოდ. ერთ-ერთი სტატია თავად სპექტაკლის დამდგემულ რუისორსა და ჯგუფის ხელმძღვანელს, დიმიტრი ალექსიძეს ეკუთვნის. სტუდენტები წერენ მათ მიერ შესრულებულ როლებზე, პიესაზე, რეპეტიციებზე, პერსონაჟების ხასიათსა და ინტერპრეტაციაზე. პოსტერს ასრულებს მოსკოვიდან აკ. დვალიშვილის მიერ თეატრალურ ინსტიტუტში გამოგზავნილი მილოცვის დეპუტა: „ღრმად მწამს თქვენი გამარჯვების, მონაწილეებს გილოცავთ შემოქმედებით ნათლობას...“ (რუსულ ენაზე).

ფ. ლაპიაშვილს ასზე მეტი სპექტაკლი აქვს გაფორმებული საქართველოსა და სხვა ქვეყნების თეატრებში. თეატრალურ ინსტიტუტში შექმნილი ესკიზებიც ამ გამორჩეული ხელოვანის მრავალმხრივი შემოქმედების განუყოფელ ნაწილად უნდა მოვიაზროთ

კოლექციაში დაცულ ესკიზებს შორის რაოდენობრივად ყველაზე მეტი გივი ცერაძეს (1931-1987) ეკუთვნის. ინსტიტუტის რეპერტუარში 1957-1969 წლებში დადგმული წარმოდგენების უდიდესი ნაწილი მის მიერაა გაფორმებული. ჯამში ეს 81 სპექტაკლია. ვინაიდან სპექტაკლების აღრიცხვის ჟურნალი 1968-1969 სასწავლო წლით სრულდება, ეს მონაცემებიც მხოლოდ ნაწილობრივ ასახავს გ. ცერაძის ინსტიტუტში მოღვაწეობის პერიოდს. სრულიად ახალგაზრდა მხატვარი, რომელმაც 1956 წელს დაამთავრა თბილისის სამხატვრო აკადემიის ფერწერის ფაკულტეტი, 1957 წელს თეატრალურ ინსტიტუტში აფორმებს თავის პირველ სპექტაკლს - „ჯარისკაცის გული“ (პრემიერა 24/ VI. 1957. რეჟ. აკ. ხორავა). აქედან მოყოლებული 22 წლის განმავლობაში გ. ცერაძე ინსტიტუტის მხატვარ-დეკორატორია (1979 წლამდე). პარალელურად მუშაობდა მოზარდ

მაყურებელთა რუსულ თეატრში მთავარ მხატვრად (1961-1974). გაფორმებული აქვს სპექტაკლები კ. მარჯანიშვილის და ა. გრიბოედოვის სახელობის თეატრებში, ცხინვალის თეატრში.

მუზეუმის კოლექციაში დაცულია გ. ცერაძის მიერ თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებული შემდეგი სპექტაკლების ესკიზები:

- მოლიერის „ძალად ექიმი“ (პრემიერა - 10,11/II. 1957. რეჟ. კ. პატარიძე); სპექტაკლის მხოლოდ დეკორაციის ერთი ესკიზია შემორჩენილი მხატვრის ხელმოწერით და თარიღით - 1957 წ. შესრულებულია მსუყე, თავისუფალი მონასმებით, წინა პლანზე ჟღერად წითელ ტონებში გადმოცემული მასიური ფარდით, რომელიც ხსნის და ამავედროულად ასრულებს სამოქმედო სივრცე-არეალს. ეს დინამიზმით, ემოციებით გაჯერებული სივრცეა. რა თქმა უნდა, მხოლოდ ერთი ესკიზით მსჯელობა სპექტაკლის საერთო მხატვრულ გადაწყვეტაზე რთულია, მაგრამ ის უდავოდ მიგვანიშნებს მხატვრის ინდივიდუალურ მიდგომასა და სასცენო მოქმედების ფერწერულ გააზრებას (სურ. #22). ამავე წელსაა შესრულებული დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის ა. ცაგარელის „ციმბირელი“ (პრემიერა შედგა 17, 25, 26/II. 1958. რეჟ. ა. ხორავა. სამსახიბო ფაკულტეტის აფხაზური ჯგუფის IV კურსის I სადიპლომო სპექტაკლი). ამ შემთხვევაშიც მხოლოდ დეკორაციის ერთი ესკიზია შემორჩენილი.
- ა. კრონინის „იუბიტერი იცინის“ (პრემიერა - 6/II, 5,5,6 /III. 1958. რეჟ. ა. მიქელაძე) სპექტაკლისთვის შესრულებული ესკიზებიდან მუზეუმში დაცულია კოსტიუმის სამი ესკიზი, რომლებიც ასოციაციურად იმდროინდელ მოდის ჟურნალებს მოგვაგონებს. ტიპაჟების მნიშვნელოვნება მეორე პლანზე ინაცვლებს და უმთავრესი აქცენტი კოსტიუმებზე კეთდება. ისინი „... სპექტაკლისათვის სპეციალურად მაღაზიაში შერჩეულს ჰგავს. იმხანად ეს უკვე არ იყო ერთეული შემთხვევა და ესკიზები კოსტიუმებისთვის სულ უფრო ემსგავსებოდა იმავე პერიოდის მოდების ჟურნალების ფურცლებიდან „მოზირალ“ სამოსს. განსაკუთრებით იმ დადგმებში, სადაც სიუჟეტურად თანამედროვეობის ამსახველი მოვლენები თამაშდებოდა“¹.
- „დამტკიცდეს. მხოლოდ მეორე მოქმედება გადაკეთდეს. სურათი უნდა გადაწყდეს ვერტიკალში დეკორაციები შესრულდეს ზუსტად... ესკიზების მიხედვით... ფერწერის მანერაში. დ. ალექსიძე 19 30/IV 58,“ - ასეთი მინაწერი აქვს სპექტაკლისათვის მ. სებასტიანის „უსახელო ვარსკვლავი“ (პრემიერა - 15,16/VI. 1958. რეჟ. ა. თავზარაშვილი) შესრულებული სამი ესკიზიდან ერთ-ერთს. მართლაც, გ. ცერაძის მიერ წარმოდგენისთვის მსუყე ფერწერული მონასმებით შემქნილი ერთი შეხედვით კონკრეტული ინტერიერი, დინამიზმით აღსავსე ტრანსფორმირებადი გარემოა. ფერწერულობის წინ წამოწევა ცერაძის ესკიზებში საერთო ტენდენციის კონტექსტში შეიძლება მოვიხროთ. ამავე სტილისტურ-მხატვრულ ნიშნებს ატარებს 50-იანი წლების მიწურულსა და 60-იანი წლებში გაფორმებული სპექტაკლების ესკიზები:
- მ. გორკის „მზის შვილები“. სპეტაკლი რამდენჯერმე დაიდგა: 1950 წელს (რეჟ. დ. ალექსიძე, მხ. ბ. ლოკტინი). ასევე, 1958 (რეჟ. ა. გამსახურდია) და 1960 (რეჟ. ა. მიქელაძე) წლებში. ორივე სპექტაკლის მხატვარია გ. ცერაძე;
- ვ. ჰიუგოს „ანჟელო“ (პრემიერა - 19,20/XI. 1958. რეჟ. ა. ხორავა); ესკიზებს არ ახლავს

¹ ბელაშვილი თ., XX საუკუნის II ნახევრის ქართული სცენოგრაფიის მხატვრული მახასიათებლები რუსთაველის თეატრის დადგმების მიხედვით, რუსთაველის თეატრის სცენოგრაფია 1950-2000, თბილისი, 2019, გვ. 15.

საიდენტიფიკაციო წარწერები. მათ უკანა სიბრტყეზე საინტერესო ანოტაციას ვეცნობით „ანჟელო, ერთ-ერთი ვარიანტი წარმოდგენილი მხატვრის მიერ. სპექტაკლი ამ ესკიზებით არ გაფორმებულა. მხატვარმა წაიღო მის მიერ წარმოდგენილი ერთ-ერთი ვარიანტი 4 დეკორაციის ესკიზი და 2 ტიპაჟის. სანაცვლოდ მოიტანა 3 ესკიზი დეკორაციის. ე.დავითაია. 8/1 59 წ.“ (ე. დავითაია თეატრმცოდნე).

- ჯ. პრისტლის „საუნჯე“ (პრემიერა - 21, 22, 23/XI. 1958. რეჟ. გ. ლორთქიფანიძე); სპექტაკლის მხოლოდ ერთი ესკიზია მუზეუმში. იგი ხელმოწერილია მხატვრის მიერ და ახლავს თარიღი - 1958. სპექტაკლი IV კურსის სადიპლომო ნამუშევარია. ფერწერულობისა და მონუმენტურობისკენ სწრაფვა კარგად იკითხება ცერადის ამ ნამუშევარშიც (სურ. #23). ასევე ერთი ესკიზია დაცული სპექტაკლისა ა. ჩეხოვის „დათვი“ (პრემიერა - 26/1 1959. რეჟ. აკ. ფალავა); სამსახიობო ფაკულტეტის III კურსის საკურსო ნამუშევარი. სპექტაკლი დაიდგა როგორც ოსური ჯგუფისთვის ოსურ ენაზე, ასევე, აფხაზური ჯგუფისთვის აფხაზურ ენაზე. პრემიერაც ერთ დღეს შედგა. ამავე პრინციპით დაიდგა ა. წერეთელის „ბუთიაობა“ (პრემიერა 15/V 1959. რეჟ. ა. ფალავა); მუზეუმში დაცულ ესკიზზე (ზურგის მხარეს) ვკითხულობთ: „III კურსის აფხაზურ-ოსური ჯგუფის საკურსო სპექტაკლი „ბუთიაობა“ 1958/59 წელი“. ა. ფრანსის „მუნჯი ცოლი“ (პრემიერა - 16/XII. 1959. რეჟ. ა. ფალავა) ასევე, ოსური ჯგუფის I სადიპლომო სპექტაკლი იყო. ერთ ესკიზზე ოთხი სცენაა, გარშემო ფანქრით შესრულებული ჩანახატებით. ესკიზის ქვედა ნაწილზე რუსული წარწერაა А. Франс „Немая жена“. ასევე ორ ადგილას დ. ალექსიდის ავტოგრაფი, ერთგან თარიღის მითითებით: 19 2/X 59 წ. ამ ესკიზებში - სტრუქტურული, ფერადოვანი, სივრცითი - გადაწყვეტის კონცეფციებია მოცემული. ისევე როგორც სამსახიობო ფაკულტეტის აფხაზური ჯგუფის IV კურსის სპექტაკლისთვის პ. კალდერონის „სიყვარულთან არ ხუმრობენ“ (პრემიერა - 30,31/V. 1960. რეჟ. გ. ღვინიაშვილი) შექმნილ ესკიზებში.

„აფხაზური თეატრის ყველა ცნობილ თუ ნაკლებად ცნობილ მოღვაწეს ჩვენი თეატრალური ინსტიტუტი ჰქონდა დამთავრებული... ასე გრძელდებოდა XX საუკუნის 90-იანი წლების სავალალო მოვლენებამდე. ინსტიტუტი კადრებს ამზადებდა აგრეთვე თბილისის ალ. გრიბოედოვის სახ. სახელმწიფო რუსული, აზერბაიჯანული და სომხური თეატრებისათვის. სხვადასხვა წლებში საქართველოს შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო თეატრალური ინსტიტუტის სამსახიობო ფაკულტეტი დაამთავრეს: ოსეთის (1960 წ.), დაღესტნის (1964 წ.), ავართა (1969 წ.), ჩერქეზთა (1971), ყარაჩაელთა (1972 წ.), კუმიკთა (1975 წ.) და სხვ. ავტონომიური რესპუბლიკებიდან წარმოგზავნილმა ახალგაზრდებმა.“¹ ინსტიტუტი კადრებს ზრდიდა აგრეთვე თბილისში არსებული რუსული, სომხური და აზერბაიჯანული თეატრებისათვის.

60-იან წლებში გ. ცერადის მიერ თეატრალურ ინსტიტუტში გაფორმებული სპექტაკლებია: მ. გორკის „მოხუცი“ (პრემიერა შედგა 1,2 / VII. 1959. რეჟ. კ. პატარიძე); სპექტაკლის ორი ესკიზიდან ერთი დეკორაციის, მეორე კი ტიპაჟების ამსახველია.

ა. მილერის „სელიემის პროცესი“ (პრემიერა - 18,19,20 / I, 23/II. 1960. რეჟ. ა. მიქელაძე); სპექტაკლის ოთხი მოქმედებისთვის მხატვარს 6 სურათის ესკიზი აქვს გაკეთებული. ისინი განაწილებულია ოთხ და ორსურათიან ესკიზებად (ორივე ესკიზს მინაწერი აქვს რუსულად: „ვამტიკცებ დ. ალექსიძე. 19 2/XI 59“.). ყველა დეკორაციის ესკიზია და

¹ ლონდაძე ლ., საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი 1923-2013, თეატრალური 90, 2013, გვ.29-30 (ხელნაწერის უფლებით).

განსხვავდება წინარე პერიოდის ნიმუშებისგან, შესრულებულია ყავისფერ და თეთრ-მოვერცხლისფრო ტონებში, დეკორაციები სცენის სიღრმეშია შეწეული, რითაც სასცენო სივრცის მასშტაბია გაზრდილი, დეკორაციები მონუმენტური არქიტექტურის ფორმათა ვარიაციებს წარმოადგენს. მკაცრ, დინამიკურ, ზეაწეულ განწყობა-შთაბეჭდილებას აძლიერებს დეკორაციათა სხვადასხვა ხედვის წერტილიდან ჩვენება (სურ. #24).

სპექტაკლისათვის ო. ჩიჯავაძის „თხუნელა“ (პრემიერა - 30/VI. 1960. რეჟ. აკ. ვასაძე) გ. ცერაძე მისთვის ტრადიციულ ხერხს მიმართავს - ერთ სასურათე სიბრტყეზე სხვადასხვა სცენის ამსახველი ხუთი ესკიზია მოცემული, ასევე, იმავე სცენების ამსახველი ოთხი დამოუკიდებელი ესკიზი. როგორც წინა შემთხვევაში, აქაც რამდენიმე ესკიზის ერთ სიბრტყეზე გაერთიანებით თითქოს საერთო მხატვრული გადაწყვეტის ერთიანი სურათი წარმოჩნდება, რომელიც დამოუკიდებელ ესკიზებზე უფრო კონკრეტდება და მუსტდება.

გ. ცერაძის შემოქმედება არ იფარგლება მხოლოდ თეატრალური ინსტიტუტის სპექტაკლებით. იგი წარმოდგენებს აფორმებდა მარჯანიშვილის თეატრში, ბათუმის თეატრში, გრიბოედოვის თეატრში, ცხინვალის თეატრში, რიგის მოზარდ მაცურებელთა თეატრში.

უნივერსიტეტის მუზეუმში დაცული, XX საუკუნის 40-60-იან წლებში დადგმული საკურსო და სადიპლომო სპექტაკლების მხატვრული გაფორმების ამსახველი ესკიზები მრავალმხრივ საინტერესო და ღირებული მასალაა. ესკიზების ავტორთა (დ. თავაძე, ა. თევზაძე, ბ. ლოკტინი, ფ. ლაპიაშვილი, ირ. შტენბერგი, გ. ცერაძე და სხვ.) შემოქმედების შესახებ არსებული კვლევები ნაშრომში განხილულ ნიმუშებს არ მოიცავს. შესაბამისად, მუზეუმში დაცული თეატრალურ-დეკორატიული ხელოვნების კოლექციის შესწავლა-შეფასება და მისი სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოტანა მნიშვნელოვანია ქართული სცენოგრაფიის და, ზოგადად, ქართული მხატვრობის ისტორიისათვის, ასევე, ფასეულია იგი თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტის, როგორც უმაღლესი სახელოვნებო სასწავლებლის, საუკეთესო გამოცდილებისა და ტრადიციების გააზრება-გაზიარების და მისი თითქმის საუკუნოვანი ისტორიის რეკონსტრუქციისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბელაშვილი თ., XX საუკუნის II ნახევრის ქართული სცენოგრაფიის მხატვრული მახასიათებლები რუსთაველის თეატრის დადგმების მიხედვით, რუსთაველის თეატრის სცენოგრაფია 1950-2000, თბილისი, 2019, გვ. 7-36;
2. გედევანიშვილი ნ., ირინა შტენბერგი, თბ. 2007;
3. ელიზბარაშვილი ნ., საქართველოს რუსი მხატვრები XX საუკუნე, თბილისი, 2007;
4. თუმანიშვილი ე., შოთა რუსთაველის სახელობის აკადემიური თეატრის მუზეუმში დაცული კოლექციის ზოგადი დახასიათებისათვის (XX ს-ის 20-40-იანი წლების ესკიზები), „ARS GEORGICA“, ელექტრონული ჟურნალი, 2015 <http://www.georgianart.ge/index.php/ka/2010-12-03-16-25-41/177--xx-20-40-.html>
5. კალანდია გ., ირინა შტენბერგი, თეატრისა და კინოს მხატვრები, ტ.VIII, თბილისი, 2020;
6. რუსთაველის თეატრის სცენოგრაფია 1950-2000, თბილისი, 2019;
7. ციციშვილი მ., ჭლოშვილი ნ., ქართული მხატვრობა – განვითარების ისტორია XVIII-XX საუკუნეები, თბილისი, 2013;
8. ციციშვილი მ., თეატრის მხატვრობა 1920-1950, შოთა რუსთაველის სახელობის თეატრის კოლექცია, თბილისი, 2008;
9. ციციშვილი მ., ვაჩეიშვილი ნ., სოხაძე მ., თეატრის მხატვრობა, კოტე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის კოლექცია, თბილისი, 2018;
10. ციციშვილი მ., ვაჩეიშვილი ნ., სოხაძე მ., თეატრის მხატვრობა, კოტე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრის კოლექცია, თბილისი, 2006;
11. ღონღაძე ლ., საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი 1923-2013, თეატრალური 90, 2013 (ხელნაწერის უფლებით);
12. Русский театр в Грузии 170, Тбилиси, 2015.

FROM THE HISTORY OF MEMORY

Collection of Sketches

With its background in delivering higher education covering nearly half a century, the role and importance of Shota Rustaveli Theatre and Film Georgian State University in the history of 20th-century Georgian culture, and in defining and forging its meaning and values, is special, indeed. This higher school of performing arts nourished by long-standing traditions of the art of theater—known at different times as the Theatrical Institute, the Institute of Theater, and now as the Theater and Film University—is quite confident about dealing with 21st-century challenges.

The process of “storing” one’s memory in the form of stories started at the Theatrical Institute in the mid-20th century, coming to life as materials collected by the unit known at first as The Theater History Office and later, since 1970, as the International Friendship Office. These materials include photos, visual and print collections, the repertoires of plays staged since 1939/1940 to this day, posters, sketches, programs, and personal archives of famous representatives of arts. These collections, extremely valuable items related to the history of theater and cinema, are now preserved at the University’s Museum and require special study. But for now, we will focus just on the collection of sketches previously unknown to specialists and the public at large.

Shota Rustaveli State University of Theater and Cinema originally named as the Institute of Performing Arts was founded on the grounds of A. Pagava (a Georgian theater director) drama studio in 1923. A. Pagava and K. Marjanishvili, the distinguished theater director were its first Rector and artistic director. In 1926, the Institute closed down but through the efforts of A. Khorava (an outstanding actor of the time) and A. Pagava was restored on 1 September 1939. The two were appointed the Rector and the Vice- Rector. Both in 1923 and 1939 the Institute was housed in the Rustaveli Theater. It is the time the sketches of the plays staged at the Institute displayed in the museum originate from. The materials of the 1940s, ’50s and ’60s are relatively comprehensive. There are but a few sketches of the subsequent period and only several dozens date back to the 1990s.

The sketches depict the theatricals of the term and graduation plays made by the students of the Institute’s faculty of acting. The 3 the 4 year students used to stage one term and 2 graduation plays respectively. Besides, there are sketches of the stage setting and costumes of the plays put on at Griboedov and Youth theaters, that of the town of Batumi etc. by for instance the students of the faculty of directing.

Some of the sketches have annotations apparently made, when the museum was referred to as the Theater History Office. They bear stamps and identification numbers. (We failed to find the inventory document. The inscription on the stamp says: “Rustaveli State Drama Theater, the Theater History Office“).Unfortunately, not infrequently, the stamps were set on the sketches themselves.

Over 250 sketches of the collection dating back to 1940s were made by some of the

distinguished set designers, such as Irene Stenberg, Ms. Tinatin Heine, Messrs. Dimitry Tavadze, Givi Tseradze, Boris Loktin, Parnaoz Lapiashvili, Alexander Tevzadze, Ivenho Chelidze etc. As to the plays, they were staged by the broadly known Georgian theater directors and actors like Messrs. Akaki Khorava, Akaki Vasadze, Akaki Pagava, Dimitry Alexidze, Michael Tumanishvili, Giga Lortkipanidze, Ms. Lili Ioseliani etc. On some of the sketches we see their autographs, the words “approved“, “to be altered“, “acceptable“ etc.

Also in the museum, there are repertoires and the information concerning the plays staged at the Institute (the first night dates, names of the playwrights, producers, designers, composers etc.). The document named “The Repertoire of the Theatrical Institute“ dated with 1940-1959 lists 126 plays. “Pavel Grekov“ put on by A. Vasadze and first performed on 25 May 1940 and “The Old Man“ staged by K. Pataridze presented on 1 July 1959 are at the head and the bottom of the list. Also in the museum, there is “The Register of the Term and Graduate Plays Staged at the Tbilisi Rustaveli Theatrical Institute since 1939,“which lists all the pieces up to 1968-1969 academic years. The two documents are very important for identification of the collection of sketches preserved at the museum. We see that apart from the above mentioned artists, the ones, such as Irakli Gamrekeli, S. Virsaladze, G. Totibadze, G. Gunia, T. Gotsadze, Iv. Askurava etc. designed the plays staged at the Institute. Those were the top artists whose contribution to the arts, more precisely so, the XX c. Georgian scenic painting is great indeed.

Among the authors of the sketches we see those, who had been set designers of the term and graduate plays made at the Theatrical Institute for years. For instance, the sketches of the 1940s were made by several artists, who continued involvement in the field later on: D. Tavadze (1940-1968), A. Tevzadze (1940-1951), B. Loktin (1940-1966), G. Tseradze (1957-1969). As against them, the greats like S. Virsaladze or Irakli Gamrekeli had worked on just a handful of plays. Also, G. Totibadze (1951), L. Chubabria (1942.), I. Ascurava (1955), R. Sturua (1960), E. Doncova (1964), T. Gotsadze (1964), T. Sumbatashvili (1964), G. Gunia (1968), T. Samsonadze (1969), P. Gotsiridze (1968).

From the 1950s, the stage design at the Theatrical Institute was made by. I. Stenberg (1951-1968), P. Lapiashvili (1951-1971) and especially so G. Tseradze, who designed dozens of the plays. D. Tavadze’s artistic works are worth mentioning as well.

In the collection, there are merely two sketches of the ‘70s and we were unable to find those of the ‘80s (or maybe they have not been identified yet. Several sketches of the plays put on in 1990s (1994-1999) were made by T. Heine.

Investigation of the collection is important in terms of a comprehensive study of those artists.

Some of the sketches bear the signatures of the Institute Rector, the producer or the artist and the dates. Occasionally, we see appraisal notes, all of those or none at all. All these add up to the value of the collection. On the one hand, what we have are the art works created at various times by a group of prominent set designers of the XX c. and the autographs of distinguished directors, scene designers and actors, on the other. The signatures of A. Khorava, D. Alexidze, M. Kveselava, L. Kiknadze and I. Tavadze are recurrent. All of them were the Rectors of the Theatrical Institute at various times (1939-

1973) and continued working on the scenic designs of the term and graduation productions.

The collection of sketches kept in the museum allows us to look into the history of the Georgian scenography for it depicts the artistic trends prevalent in XX c.

The sketches preserved at the University's Museum—once intended for graduation works/plays and now representing important, valuable materials exciting in many ways—were created by D. Tavadze, I. Gamrekeli, A. Tevzadze, B. Loktin, S. Virsaladze, P. Lapiashvili, I. Stenberg, I. Askurava, G. Totibadze, G. Tseradze, T. Gotsadze, E. Dontsova, A. Jemilishvili, G. Gunia, T. Samsonadze (students of the Academy of Fine Arts also worked on curricular performances). These examples are not included in the more or less studied oeuvres of the sketches' authors. Consequently, studying the theatrical/decorative collection of the museum will be crucial for both the history of Georgian scenography and for reconstructing the past of the Theater and Film University which spans nearly half a century—to take in and share the best experiences and traditions of this school of higher artistic education.

AUS DER GEDÄCHTNIS-GESCHICHTE - EINE SKIZZENSAMMLUNG

Die Georgische Staatliche Shota Rustaveli Universität für Theater- und Film spielt seit fast einem halben Jahrhundert eine besondere Rolle in der Geschichte der georgischen Kultur des 20. Jh.-s. Diese Hochschule für darstellende Künste, die auf eine lange Tradition der Theaterkunst zurückblicken kann – sie war zu verschiedenen Zeiten als Theaterinstitut (Hochschule für Theaterkunst) und jetzt als Universität für Theater- und Film bekannt, stellt sich den Herausforderungen des 21. Jh.-s kühn und selbstbewusst.

Der Prozess des „Speicherns“ der eigenen Gedächtnisse in Form von Geschichten begann am Theaterinstitut in der Mitte des 20. Jahrhunderts und wurde in Form von Materialien lebendig, die von der Abteilung gesammelt wurden, die zunächst als Kabinett für Theatergeschichte und später, seit 1970, als Kabinett für internationale Freundschaft bekannt war. Zu diesen Materialien gehören Fotos, Bild- und Drucksammlungen, Repertoires von Theaterstücken, die seit den Studienjahren 1939/1940 bis heute aufgeführt wurden, Plakate, Skizzen, Programme und persönliche Archive berühmter Vertreter der Kunst. Diese Sammlungen, die für die Geschichte des Theaters und des Kinos äußerst wertvoll sind, werden heute im Museum der Universität aufbewahrt und bedürfen eines besonderen Studiums. Im Folgenden werden wir uns jedoch nur auf die Sammlung von Skizzen konzentrieren, die bisher weder Fachleuten noch der breiten Öffentlichkeit bekannt waren.

Die Staatliche Shota Rustaveli Universität für Theater und Film, die ursprünglich den Namen Institut für darstellende Künste trug, wurde 1923 auf der Basis des Schauspielstudios von A. Pagava (eines georgischen Theaterregisseurs) gegründet. A. Pagava war der erste Rektor des Instituts, und K. Marjanishvili sein künstlerischer Leiter. Im Jahr 1926 wurde das Institut geschlossen, aber dank der Bemühungen von A. Chorava (einem herausragenden Schauspieler der damaligen Zeit) und A. Pagava wurde es am 1. September 1939 wieder eröffnet. A. Chorava wurde zum Rektor des neugegründeten Instituts ernannt, A. Pagava zum Vizerektor. Genauso wie im Jahr 1923 wurde Das Theaterinstitut auch 1939 im nationalen Rustaveli-Theater untergebracht (Anschrift – Rustaveli-Prospekt 17). Von dieser Zeit an werden die im Museum ausgestellten Skizzen der im Institut aufgeführten Stücke aufbewahrt. Die Materialien aus den 1940-er, 50-er und 60-er Jahren sind relativ umfangreich. Aus der Zeit danach gibt es nur wenige Skizzen, und nur einige Dutzend stammen aus den 1990-er Jahren.

Die Skizzensammlung ist mit dem Studienprozess eng verbunden. Die Skizzen zeigen die Theaterstücke der Semester- und Abschlussaufführungen, die von den Studenten der Schauspielabteilung des Instituts aufgeführt wurden. Die Studenten des 3. und 4. Studienjahres haben jeweils ein Semester- und 2 Abschlussstücke aufgeführt. Außerdem gibt es Skizzen von Bühnenbildern und Kostümen der Theaterstücke, die im Griboedov- und im

Jugendtheater, in der Stadt Batumi usw. aufgeführt wurden, z. B. von den Studenten der Fakultät für Regie.

Einige der Skizzen sind mit Anmerkungen versehen, die offenbar aus der Zeit stammen, als das Museum noch als das Kabinett für Theatergeschichte bezeichnet wurde. Sie sind mit Stempeln und Identifikationsnummern versehen. (Wir konnten das Inventarisierungsdokument nicht finden. Die Inschrift auf dem Stempel lautet: „Staatliches Dramatheater Rustaweli, Kabinett für Theatergeschichte“). Leider wurden die Stempel nicht selten unmittelbar auf die Oberfläche der Skizzen abgedrückt.

Die Chronologie der in der Sammlung aufbewahrten Skizzen beginnt seit den 40-er Jahren und umfasst über 250 Entwürfe der Skizzen. Sie wurden von einigen der bedeutendsten Bühnenbildnern – Irene Stenberg, Frau Tinatin Heine, Dimitri Tavadze, Givi Tseradze, Boris Loktin, Parnaoz Lapiashvili, Alexander Tevzadze, Ivenho Chelidze usw. angefertigt. Die Theaterstücke wurden von bekannten georgischen Theaterregisseuren und Schauspielern wie Akaki Khorava, Akaki Vasadze, Akaki Pagava, Dimitry Alexidze, Michael Tumanishvili, Giga Lortkipanidze, Frau Lili Ioseliani usw. inszeniert. Auf einigen Skizzen sind ihre Autogramme, Termini technici wie „zugelassen“, „genehmigt“, „zu ändern“, „akzeptabel“ u.a. zu sehen.

Außer der Skizzen werden im Museum auch die Spielpläne (Repertoires) und Informationen über die im Institut aufgeführten Stücke (Datum der Uraufführung, Namen der Dramaturgen, Produzenten, Bühnenbildner, Komponisten usw.) aufbewahrt. Ein Dokument aus den Jahren 1940-1959 betitelt „Das Repertoire des Theaterinstituts seit 1940 bis heute“ enthält 126 Stücke. Es beginnt mit dem Stück „Pavel Grekov“, inszeniert von A. Vasadze und uraufgeführt am 25. Mai 1940, und schließt mit dem Stück „Der alte Mann“, inszeniert von K. Pataridze, aufgeführt am 1. Juli 1959.

Ebenfalls im Museum befindet sich das „Register der Semester- und Diplomtheaterstücke“, die am Rustaweli-Theaterinstitut in Tiflis von 1939 bis zum Studienjahr 1968-1969 aufgeführt wurden. Diese beiden Dokumente sind für die Identifizierung der im Museum aufbewahrten Skizzensammlung sehr wichtig. Wir sehen, dass neben den obengenannten Künstlern auch solche wie Irakli Gamrekeli, S. Virsaladze, G. Totibadze, G. Gunia, T. Gotsadze, Iv. Askurava usw. die Theaterstücke entwarfen, die im Institut aufgeführt wurden. Das waren die besten Künstler, deren Beitrag zur Kunst, genauer gesagt, zur georgischen Bühnenmalerei des 20. Jh.-s überaus hoch ist.

Unter den Verfassern der Skizzen finden wir die Maler, die jahrelang als Bühnenbildner für die Semester- und Diplomtheaterstücke am Theaterinstitut tätig waren. Die Skizzen aus den 1940-er Jahren stammen zum Beispiel von mehreren Künstlern, die auch später noch in diesem Bereich tätig waren: D. Tavadze (1940-1968), A. Tevzadze (1940-1951), B. Loktin (1940-1966), G. Tseradze (1957-1969). Im Gegensatz zu ihnen hatten große Künstler wie S. Virsaladze oder Irakli Gamrekeli nur an einzelnen Stücken gearbeitet. Auch G. Totibadze (1951), L. Chubabria (1942), I. Ascurava (1955), R. Sturua (1960), E. Doncova (1964), T. Gotsadze (1964), T. Sumbatashvili (1964), G. Gunia (1968), T. Samsonadze (1969), P. Gotsiridze (1968).

Seit den 1950-er Jahren wurde das Bühnenbild am Theaterinstitut von folgenden Kün-

stlern gestaltet. I. Stenberg (1951-1968), P. Lapiashvili (1951-1971) und vor allem G. Tseradze, der Dutzende von Theaterstücken entwarf. Auch die künstlerischen Arbeiten von D. Tavadze und A. Jemilashvili (1962-1965) sind erwähnenswert.

In der Sammlung gibt es nur ein paar Skizzen aus den 70-er Jahren. Die aus den 80-er Jahren konnten wir nicht finden (oder sie sind vielleicht noch nicht identifiziert worden). Mehrere Skizzen zu den Theaterstücken der 1990-er Jahre (1994-1999) wurden von T. Heine angefertigt.

Die Erforschung der Sammlung ist nicht nur im Hinblick auf die Geschichte der Kunsthochschulbildung, sondern auch im Hinblick auf die umfassende Studie über diese Künstler wichtig.

Einige der Skizzen tragen die Unterschriften des Institutsrektors, des Regisseurs oder des Bühnenkünstlers sowie die Uraufführungsdaten. Gelegentlich finden sich auch Blätter mit Vermerken, die eine Einschätzung enthalten, manchmal sind alle Papiere zusammen vorzufinden, manchmal überhaupt keine. Alle diese Autogramme und Eintragungen machen den Wert der Sammlung noch größer. Es handelt sich einerseits um Kunstwerke, die zu verschiedenen Zeiten von einer Gruppe prominenter Bühnenbildner des 20. Jahrhunderts geschaffen wurden, und andererseits um die Autogramme bedeutender Regisseure, Bühnenbildner und Schauspieler. Die Unterschriften von A. Khorava, D. Alexidze, M. Kveselava, L. Kiknadze und I. Tavadze tauchen immer wieder auf. Sie alle waren zu verschiedenen Zeiten Rektoren des Theaterinstituts (1939-1973) und arbeiteten weiterhin an den Bühnenbildern der Semester- und Abschlussproduktionen.

Die Sammlung von Skizzen, die im Museum aufbewahrt wird, ermöglicht einen Einblick in die Geschichte der georgischen Szenografie, da sie die künstlerischen Tendenzen des 20. Jh.-s widerspiegelt.

Die im Universitätsmuseum aufbewahrten Skizzen - die einst für Abschlussarbeiten und Theaterstücke bestimmt waren und heute wichtige, wertvolle und in vielerlei Hinsicht interessante Materialien darstellen - wurden von D. Tavadze, I. Gamrekeli, A. Tevzadze, B. Loktin, S. Virsaladze, P. Lapiashvili, I. Stenberg, I. Askurava, G. Totibadze, G. Tseradze, T. Gotsadze, E. Dontsova, A. Jemilishvili, G. Gunia, T. Samsonadze (Studenten der Kunstakademie arbeiteten auch an curricularen Aufführungen). Diese Beispiele sind in den mehr oder weniger untersuchten Werken der Autoren der Skizzen nicht enthalten. Das Studium der theatralisch-dekorativen Sammlung des Museums wird daher sowohl für die Geschichte der georgischen Szenografie (Bühnenbild) als auch für die Rekonstruktion der Vergangenheit der Universität für Theater- und Film, die fast ein ganzes Jahrhundert umfasst, von entscheidender Bedeutung sein, um die besten Erfahrungen und Traditionen dieser Hochschule der künstlerischen Ausbildung aufzuarbeiten und zu bemessen.

1. დ. თავაძე, დეკორაციის ესკიზი, სპექტაკლისთვის „პავლე გოგევი“, 1940.

2. ა. თევზაძე, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „მაჭანკალი“, 1940.

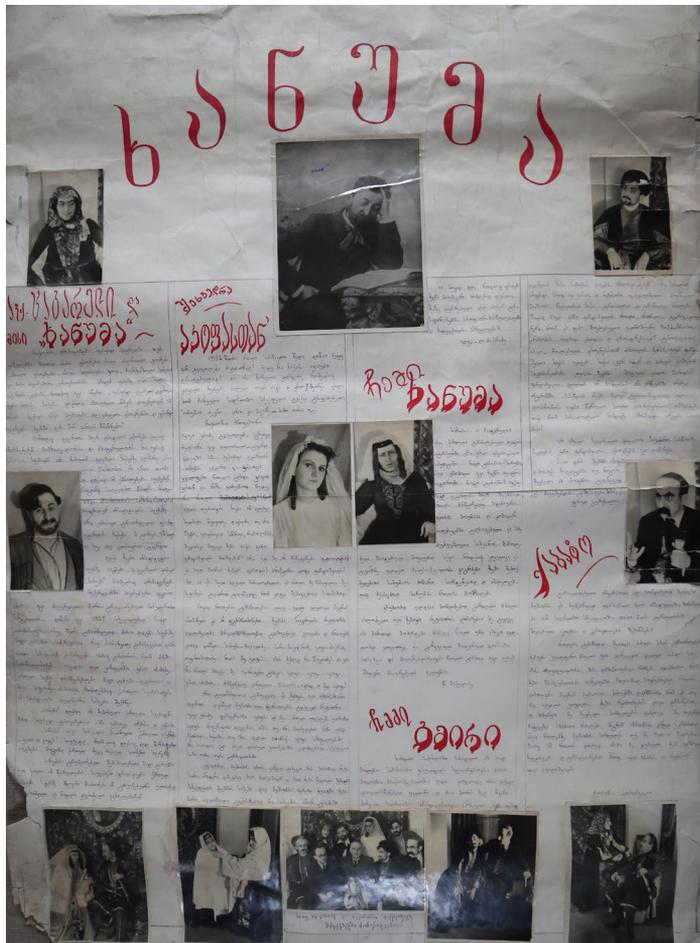
3. ა . თევზაძე, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „ადვოკატან“, 1941.

4. დ. თავაძე, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „გმირი“, 1946.

5. დ. თავაძე, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „ხანუმა“, 1952.

6. კედლის გაზეთი მიძღვნილი სპექტაკლისადმი „ხანუმა“, 1952.

9. ა. თევზაძე, კოსტიუმის ესკიზი სპექტაკლისთვის „ნიჭიერი და თავგანისმცემლები“, 1940.

10. ა. თევზაძე, კოსტიუმის ესკიზი სპექტაკლისთვის „ადოკატთან“, 1941.

11. ა. თევზაძე, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „დავა“, 1941.

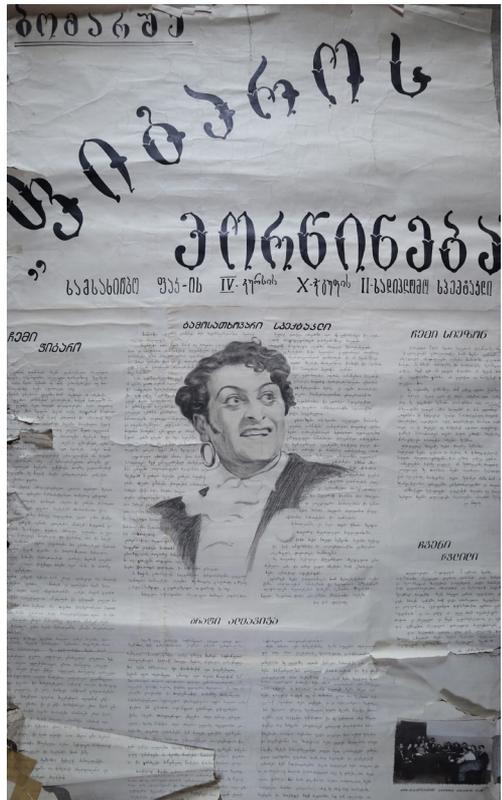
12. ბ. ლოკტინი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „უკვდავი“, 1944.

14 ბ. ლოკტინი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „ამერიკის ხმა“, 1950.

15. ბ. ლოკტინი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „ფიგაროს ქორწინება“, 1948.

16. კედლის გაზეთი მიძღვნილი სპექტაკლისადმი „ფიგაროს ქორწინება“, 1951.

17. ირ. შტენბერგი, დეკორაციის ესკიზი და ტიპაჟი სპექტაკლისთვის „ლუტონის ოჯახი“, 1951.

18. ირ. შტენბერგი, დეკორაციის ესკიზი, სპექტაკლისთვის „პლატონ კრეცერი“, 1951.

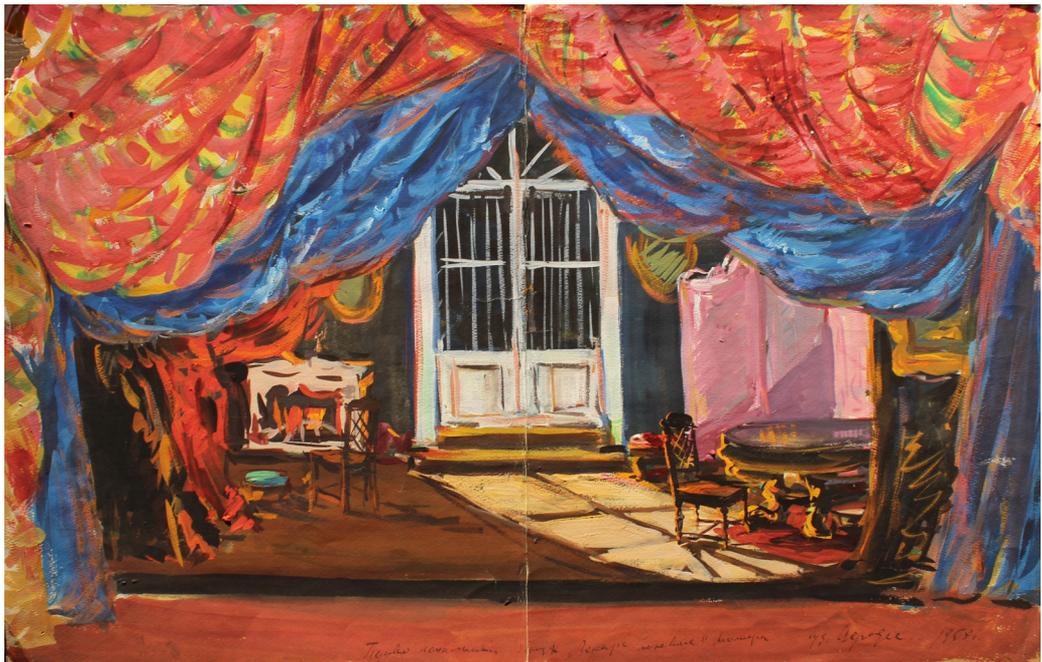
19. ფ. ლაბიაშვილი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „მაშენკა“, 1952.

20. ფ. ლაბიაშვილი, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „გაბაფხულის დღე“, 1954.

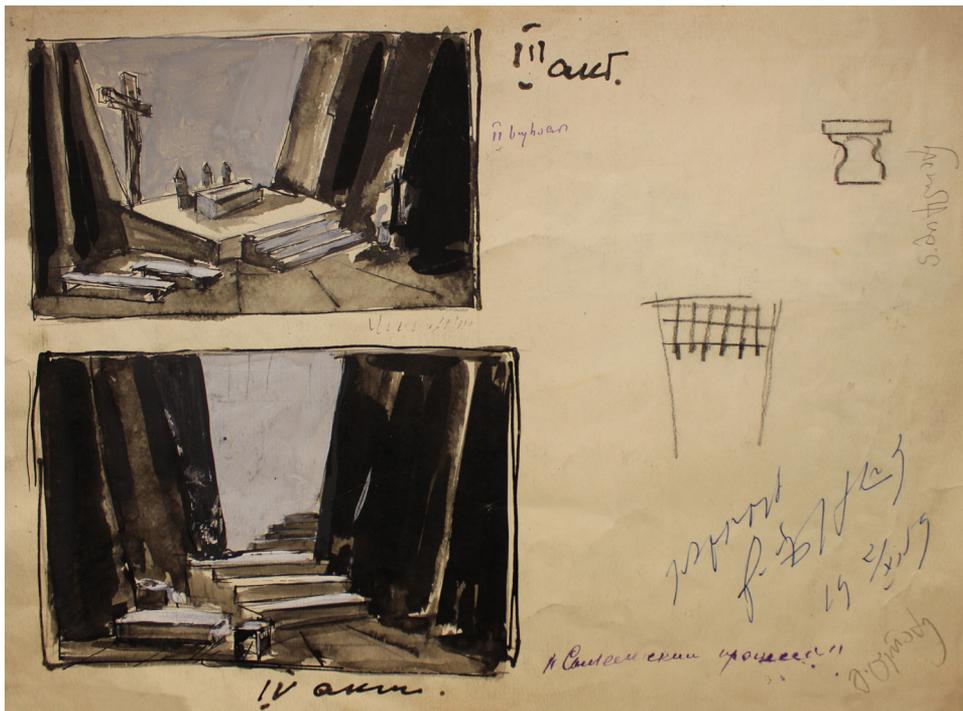
21. კედლის გაზეთი მიძღვნილი სპექტაკლისადმი „უკანასკნელი“, 1953.

22. გ. ცერაძე, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „დაღად ექიმი“, 1957.

23. გ. ცერაძე, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „საუნჯე“, 1958.

24. გ. ცერაძე, დეკორაციის ესკიზი სპექტაკლისთვის „სეილემის პროცესი“, 1959.